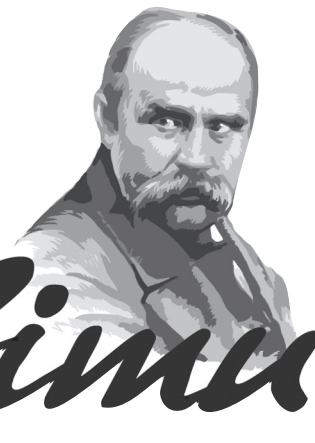

У Брусилів, на прощу до Огієнка з легендарними однокурсниками-журналістами

Пам'ятний знак при в'їзді на батьківщину Івана Огієнка — у Брусилів

Микола ТИМОШИК,
професор, доктор філологічних наук

Ця поїздка, переконаний, вартуватиме цілого розділу майбутніх мемуарів. І то за кількома ознаками:

за калейдоскопом сюжетів, що мали неймовірний вигляд;

за каскадом зустрічей із дивовижними особистостями, що зашкалювали позитивними емоціями;

за огромом нового й незнаного, що відкриває щоразу це дивовижне містечко для мандрівників небайдужих і одержимих;

за харизмою голови Брусилівської громади Володимира Габенця — правдивого патріота, вірного сина рідного краю, ревного послідовника великого Огієнка, талановитого господарника і людинолюбця;

за силою незламного ніколи і невпокореного ніким Огієнківського духу, який насправді тут уявно-зримо присутній.

Як ініціатору поїздки мені дуже хотілося, щоб мої однокурсники-побратими Юрій Плаксюк, Віталій Москаленко, Володимир Діхтяренко, які тут уперше, та по-сестра-одногрупниця Галина Дацюк, яка тут уп'яте, з перших хвилин відчували хвилюючий магнетизм цього недооціненого туристами осібног куточка української землі.

Втім, натепер лиш фрагменти з кількох незабутніх брусилівських стацій.

Стація перша. Стела при в'їзді до містечка

“Брусилів — батьківщина Івана Огієнка” — просто, емко, правдивого, влучного. З національним Тризубом і гербом Брусиліва, виготовленими зі знаменитого коростишівського граніту. Видається на те, що цей слоган найточніше вказує подорожнику на найголовнішу визначальну особність поселення.

Стація друга. Прийняття у голови громади Володимира Габенця

Якщо і є на всю Житомирщину керівник, який не просто перечитав доступного натепер Огієнка, а й узяв для свого нелег-

кого повсякдення чин і поклик цього донедавна знехтуваного і зневаженого владою Великого Українця, то це Володимир Габенець — авторитетний серед простого люду голова Брусилівської громади. Саме про таких правдивих державників-патріотів потрібно знімати телесюжети, писати книги. Це самородки з народу, гартовані непротими воловодами долі за умов хронічно зденаціоналізованої влади. На згадку про зворушливу зустріч — від нас подарунок голові, шановному Володимиру Васильовичу — портрет молодого Тараса Шевченка.

Стація третя. Публічна бібліотека громади

Тут ми дарували власні найновіші книжки, спілкувалися з місцевими інтелектуалами, справжніми хранителями її величності Української книги. Тут книжкове море розкошує. Не кожна громада може похвалитися такою затишною, просторою і зручною для читачів книгозбірнею. Невипадково тут народилася ідея проведення щорічної книжкової толоки.

Стація четверта. Ліцей ім. Г. Готовиця

Тут чимало літ добре директорує Олександр Нікітчин. Давно з ним дружу й ціную за ентузіазм. Гадаю, старшокласникам надовго запам'ятається майстер-клас “акул пера” та елементи західної лектури, яку проєкспериментував автор цих рядків. Буди й додаткова зустріч з ними з моєю мультимедіалекцією “Запізніле вороття” — про життєвський подвиг, світову славу і уроки на сьогоднішнього великого земляка. Учні були зацікавлені несподіваним завданням: опитати у старожилів містечка й зібрати

Зустріч з головою Брусилівської селищної ради Володимиром Габенцем. Зліва направо: Юрій Плаксюк, Володимир Діхтяренко, Віталій Москаленко, Галина Дацюк, Микола Тимошик, Володимир Габенець

факти про руйнування більшовиками у 1920-х роках Свято-Вознесенського замкового храму, в якому хрестився й вінчався Іван Огієнко.

Стація п'ята. Свято-Вознесенський храм

Це вже третє відродження святині. У цьому козацькому храмі свого часу хрестився і вінчався Іван Огієнко. Тому, аби витравити в народі пам'ять про цього діяча, влада на початку 1930-х років зруйнувала його дотла. Неймовірними зусиллями голови громади Володимира Габенця храм постав заново у всій величч і красі. Він став символом відродження і Української Церкви, і Української Віри, і Української Нації. З особливою радістю знайомив гостей із неповторними принадами храму його настоятель отець Олег Романіна.

У відродженому новозбудованому Свято-Вознесенському Храмі — з меценатом Володимиром Габенцем і начальницею відділу культури, туризму та ЗМІ Брусилівської селищної ради Ларисою Філоненко

Стація шоста. Музей Івана Огієнка

Це особна моя любов і гордість. Тут понад три роки тому я започаткував акцію “Купи книгу Огієнка — підтримай ЗСУ”.

Про результативність акції свідчать наступні цифри. З продажу книг І. Огієнка і М. Тимошика у Музеї Огієнка упродовж 2022—2025 рр. передано і перераховано (за наявними у Фондації банківськими квитанціями): на будівництво зруйнованої більшовиками церкви, де хрестився і вінчався Іван Огієнко, — 38 тис. грн; на потреби ЗСУ — 65700 грн. Загалом Огієнко “заробив” і “віддав” на добрі справи 103700 грн. Про цю акцію маю намір зробити окрему оповідь.

Стація сьома. Музей Олексія Макаренка

Це ще одне диво в Брусиліві. Адже йдеться не лише про достойне увічнення пам'яті місцевого талановитого художника незвичайної долі, а й явище неповторного художнього стилю, що в мистецтві отримав назву пелюстковізм (або платковізм), якого немає більше ніде в світі. Цей музей — у комунальній власності громади. Вразила розповідь директорки музею Олени Косарчук. А ще те, що вона написала та видала вражаючу за змістом і оформленням книгу — “Пелюстковізм Олексія Макаренка”. Спонсорами щедро ілюстрованого видання стали чоловік та син авторки, який нині на фронті російсько-української війни.

Стація восьма — завершальна.

Криниця Огієнка

Біля неї напилися цілющої води і рушили до пам'ятного каменя на місці хати, де народився майбутній міністр освіти і віровизнань Уряду УНР, учений світової слави та перекладач Біблії українською мовою.

Наснага і враження від дивовижної вересневої мандрівки у Брусилів відлунюватимуть в серці ще довго. А нам братися за нову справу — повернути вручення премії імені Івана Огієнка на його батьківщину, у Брусилів. Про це, власне, йшлося на кожній умовній стації.

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Спільними зусиллями – Viribus Unitis

150 років Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича! Перлина ЮНЕСКО й України! У таку красу не можна не закохуватися. Вона полонить, надихає, захоплює, спонукає відкриватись усій почуттєвій гамі. Велична постава цього витвору не холодить, а віддає людським теплом. А тому тут просто не гоже “не вчитися” так як треба, чи бути внутрішньо і зовні неохайним. Бо мусиш бути “вдячним” за це тепло, надію, що пеленають тебе як малу дитину, ти шукаєш спалаху і злету, прощення і любові. Згадується вірш Бориса Бунчука, багаторічного, невсипущого “літературного” декана про дивну “солодкість у болісному шемі”, коли “Поета пошрамована душа / Чека звідсіль відпущення й прощення”.

З такими переплетеними думками й емоціями, очікуваннями й сподіваннями завжди стикаєшся, входячи через університетську браму, надіючись порозумнішати. Передусім серцем.

А нині, в ювілейні дні, на філологічному факультеті – Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) “Філологія в Чернівецькому університеті: постаті, школи, стратегії розвитку”, яка відбулася в знаковій для багатьох студентів і викладачів 21-й аудиторії. Справді, у цьому майже сакральному місці багато років заворожували своїм високим Словом визнані українським світом Просвітники і Будителі національної душі.

Серед них особливе місце посідає професор С. Смаль-Стоцький – визначний громадський і політичний діяч, один із 12-ти фундаторів-засновників Української Академії Наук, створеної за часів гетьманської Української Держави П. Скоропадського. Державник, натхненний шевченкознавець, організатор української науки на закордонні, блискучий провідник ідей І. Мазепи, творець разом із академіками М. Возняком, Ф. Колесою, письменником Б. Лепким “Української Могилансько-Мазепинської Академії Наук” (1938 р.), почесний член НТШ, державний секретар у справах освіти ЗУНР, голова Центральної управи українських січових стрільців, посол крайового Сейму і австрійського парламенту, очільник “Руської Бесіди” (посестра “Просвіти”) та “Української школи”, головний дипломат УНР у Чесько-Словацькій республіці, один із засновників та керівник “Музею визвольної боротьби України” (1925) у Празі.

Не перелічити всіх чеснот і достоїнств цього великого Українця – Вченого і Громадянина. Та найвищою якістю Смаль-Стоцького, як зазначав свого часу професор історії Олександр Добржанський, була його непогамовна Віра в те, що “Український народ знову підніметься й заявить про свої права на повний голос”. Високоетичною стала доповідь професорки Світлани Шабат-Савки про життєтворчість яскравих представників філологічного (філософського) факультету впродовж півтора століття. Багато цих імен виکارбувано у ґрунтовних виданнях “Письменники Буковини...” (Хрестоматія. 1 та 2 частини. Упоряд. Б. Мельничук, М. Юрійчук), які мали великий суспільний резонанс у 90-х роках

минулого століття, на зорі нашої відновленої Незалежності, оскільки там містилася наша історія визвольної боротьби, духовні цінності, що формували якісно нову світоглядну матрицю й українськентричну мовно-літературну концепцію національної освіти. Там ми відшукували всі ті шемні й болючі проблеми, які донині супроводжують нашу Націю, там і зараз нуртують правдою народні заповіді, які ніколи не віддаються на поталу.

Богдан Мельничук (світла йому пам’ять), презентуючи у передмові твори Михайла Івасюка – “Зустріч з Іваном Франком” та “Ода українській мові”, щемливо передає “як Франко плечима підпирав високе небо”, яка “Священна українська мова, / Така як Матір Божа в храмі, / ...Чому панотець править службу Богу, / А я збагнути слів його не можу”.

Тож чому ці нібито задоволені поетичні доробки такі значущі для часів нинішніх?

Бо в цих зболені написаних строках Івасюка ніколи не вгасала надія, навіть “у роки важкі, похмурі, / Коли я буду у зажурі”, – виголошував письменник, слід завжди чинити праведно, щоби “Душа не лізла ув окови / Чужих богів, чужої мови”.

Ніби доповнюючи й продовжуючи тяглість і невмирущість “Слова Божого в твоїм серці”, заклично озвучено тими, хто відійшов у вічність, професор В. Антофійчук зробив дуже оригінальну, науково глибоку й світоглядну розвідку-довідку про репресованого московськими сталіністами Дмитра Загула, в якого, за свідченнями знаних літературознавців “є, крім поезії та кохання, ще одне глибоке почуття: це – любов до рідної землі, туга за рідним краєм... Коли бринить журбою окрилений спів”.

Насправді, життєтворчість цього талановитого національного символіста була просякнута незрадливою любов’ю та непогамовною закоханістю в свої “верховини”, в прабатьківську рідну землю.

А ще стверджувалося, що значимість Загулової поезії – в її правді, прогностичності і громадянській мужності, адже в ті жорстокі до українства роки він зовсім в іншому, аніж маститі поетикорифеї, світоглядно-політичному вимірі оцінював трагедійність українства, добре усвідомлюючи сутність московщини, що була для України “давнішим ворогом, північним вороном”.

Тому представлений Володи-

миром Антофійчуком аналіз прекрасного видання (Д. Загул. Тонкострунна арфа: Поезії. – Вишніця: Черемош, 2025) став справжньою окрасою Всеукраїнського літературного форуму, присвяченого збереженню, захисту і творчому розвою Української Мови і національної Культури.

А трохи пізніше, в надвечір’я “під егідою” Асоціації випускників ЧНУ в університетському парку зібралося студентство всіх часів разом із професорами своєї рідної Alma Mater для відкритої зустрічі-дискусії: “...сьогодні, завтра, завжди”.

Поруч – пам’ятник мистцю – архітектору Йозефу Главці, вченому, організатору й натхненнику наук та мистецтв (засновник і перший голова Чеської академії наук, який подарував 250 тис. золотих), який сотворив у Чернівцях унікальну своєю естетикою перлину. А ще він залишив сущим і прийдешнім поколінням значимі своєю гуманністю етичні заповіді. Один із них – “бережіть почуття прекрасного... Будьте чесними і великодушними, творцями, а не руйнівниками”. Нині дивна краса цього найвизначнішого культурного об’єкта Буковини занесена до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Архітектурний ансамбль у Чернівцях увійшов також у п’ятірку найоригінальніших університетів світу (Кембридж, Ноттінгем, Сінгапур, Бангкок).

Але ніколи не забуваймо, як учив усіх нас Григорій Сковорода, і про свої первинні джерела. Бо, насправді, університет зростає на ідеях і стрижневих духовних основах Резиденції першого українського православного митрополита Буковини і Далмації Євгена Гакмана.

Адже благодатний приїзд 1862 року Главки на Буковину для початку будівництва майбутньої митрополичої резиденції (завершеної 1882-го), напряду пов’язаний із настійливими ініціативами Євгена Гакмана – автора ідеї, мецената і організатора будівництва як резидентського палацу, так і самого університету. Будучи визначним громадським діячем і політиком, невтомним просвітителем і духівником, послом від Буковини у Віденському парламенті, домігся, щоби “коронний” і рідний для нього край (Буковина) мав такий свій університет.

Але часто так складається доля, що не завжди земний світ до твоєї жертвовної праці є милосердним і справедливим. Адже ні

перший митрополит Буковини і Далмації Євген Гакман, який ініціював будівництво цього незрівнянної краси творіння, ні визначний архітектор Йозеф Главка – гідний син Чехії, Австрії та України, “свою” духовну резиденцію у всій її красі так і за життя не побачили довершеною.

Безумовно, що про все це значно більше можна дізнатися крізь призму діяльності непересічних особистостей епохи, Євгена Гакмана і Йозефа Главки в добротній книзі “Архітектурне диво Чернівців” (Тамара Марусик, Ірина Коротун), що побачила світ, коли Університетський архітектурний комплекс був уключений до Списку об’єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Гадаю, що суспільно значущим науково-етичним дарунком до Ювілею Університету став також і шойно виданий 4-й том (із п’ятикнижжя) “Ілюстрованої історико-богословської енциклопедії” (голова редколегії професор Василь Балух).

Хочеться вірити, що на черзі – “Енциклопедія Буковини”, яка просвітить такі високою правдою для “себе” і світу прекрасні духовні скарби цього Богом даного краю, значно розширивши і поглибивши пізнавальний простір Р. Кайдля, А. Жуковського та ін.

А нині ті, кому шастило бувати бодай лиш раз у просторій ніші цієї незвичайної споруди, надовго (якщо не назавжди) зберігатимуть відчуття захопленості незагнаною красою творіння людської думки, душі, серця і рук. Це той випадок, коли тут воедино зливаються (за Платоном) Розум із Культурою, що плекаються Музами. Скільки б не доводилося стрічатися з цим рукотворним “дивом”, сотвореним талантом, жертвовною працею і “спалахуванням” душі, певен, що ніхто і ніколи не залишиться збайдужілим. Бо неможливо минати таку архітектурну “вроду”, оскільки вона пронизує тебе наскрізно, добираючись до таїн захованих емоцій. Здається, у цьому місці “олюднюється” людина і світ, приходить усвідомлення, що можна вбити навіть цивілізацію, але зло та варварство неспроможні вбити Культуру. Адже Вона – вічна, є нашим Серцем, Духом і Двигом життя.

Пишу про все це одразу ж, повернувшись до Києва в ніч на 28 вересня, коли над головами в нічному небі (і на землі) клекоче безперервна стрільба, вибухи,

пожежі. Моторошні кадри з вулиць Києва... Уже ранок, а бомбардування триває. І зову жертви людей – убиті і поранені. Серед них – діти. Людожер-московит в образі “людиноподібного” путіноіда продовжує, відбираючи життя, свою смертоносну ходу в Україні. На цей раз на столицю чорними круками налетіли (окрім ракет) понад 500 дронів. Навіть не уявляється, але ці земноводні чудовиська-вбивці на кшталт путіних-лаврових і досі є рукоподатними в цьому гріховному і жорстокому світі, що дозволяє катам-терористам каркати на трибунах і майданчиках ООН, а й ступати по застелених перед ними червоних (від української крові!) доріжках...

Мабуть, все це поєднується і сприймається надто важко, торкаючись добра і зла, гармонії краси і дикобразів московії. Але саме такою і є нинішня реальність, оскільки звироднілі рашисти, вбиваючи людей, українську державність та ідентичність, люто нищать нашу культуру, освіту, національні пам’ятки історії. Сьогодні вкотре дотла в Києві зруйновано (окрім житлових будинків) цілі вулиці, лікарню, кардіологічний центр, дошкільну установу...

Навчальний рік для учнів і студентів розпочався, коли варварами московії повністю зруйновано 400 закладів освіти (від дитсадків до університетів), а ще 4296 постраждали від бомбардувань та обстрілів; пошкоджено 1553 пам’ятки культурної спадщини та 2388 об’єктів культурної інфраструктури (481 – знищено повністю), 148 із них мають статус національного значення.

Рашизація, варваризація, культивована сатанинською Москвою, зухвало марширує попереду культури й цивілізації. Допокі?! Очевидно, доти, поки совісне людство не дасть справедливої відповіді на найчутливіше запитання – як далі жити? У Святому Письмі апостол Павло, звертаючись до солунян, мовить: “Не вгашайте Духа!” Однак мушу згадати й більш земну, проте не менш мудру версію, яка, як гасло єднання, народжена в Європі ще в середині XIX століття, коли зростувалася ідея створення згаданого Університету. На фасаді Чернівецької Ратуші українською мовою і латиною нанесено: “Спільними зусиллями – Viribus Unitis”.

Цей девіз є нині затребуваним не тільки для зібрання випускників Чернівецького Університету усіх часів, громадян міста та області. Він – загальнонаціональний, вселюдський. Бо здолати вселенсько-московитське зло можна, коли “вкупі жить”. Іван Мазепа в своїй “Думі” застерезливо скаже для наступних поколінь українців: “През незгоду всі пропали.

Самі себе звоювали...
Жалься, Боже, України,
Що не вкупі має сини!

І нехай у ці святошні для Чернівецького університету дні з усіх його амвонів і кафедр лунає духовний Славень, написаний М. Лисенком і О. Кониським.

Боже великий, єдиний,
Нам Україну храни...

Тож Vivat Academia! Слався, Академіє моя!

Огляд медіа та соціальних мереж

На противагу російській пропаганді, яка поширює міф про нібито неминучість своєї перемоги, Україна фактично перемагає у війні — таку думку наводить та обґрунтовує в колонці у Financial Times військовий історик та філософ Юваль Ноа Харарі.

За його словами, навіть президент США Дональд Трамп, який ще в лютому 2025 року радив Володимиру Зеленському поступитися росії, тепер визнає: Україна, за підтримки ЄС, здатна “боротися і перемогти”.

“росія блефує чи таки готова до війни — останніми тижнями ця дилема стоїть перед країнами Заходу все відчутніше. Бо, з одного боку, є розуміння, що терористи загрузли в Україні, з іншого — є ризик, що невеликі загони “зелених чоловічків” з’являться “неочікувано” в країнах Балтики, наприклад, а “невпізнані дрони” завтра спокійно літатимуть над Берліном. Для цього великих сил не треба”, — пише у своєму блозі на сайті телеканалу “Еспресо” Віктор Шлінчак, голова правління Інституту світової політики.

На думку експерта, головне — посягати паніку і спровокувати протести, що, мовляв, досить допомагати Україні, хоча б свої кордони захистимо. “Ну, і підірвати авторитет НАТО — це вже вершина будь-якої гібридної спецоперації Москви, якою та марить”, — додає пан Шлінчак.

Соціологічне дослідження вказує на те, що найвищу підтримку на потенційних виборах президента, якби такі відбулися найближчим часом, отримали б Володимир Зеленський, чинний президент України, і Валерій Залужний, колишній головнокомандувач ЗСУ, нині надзвичайний і повноважний посол у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії. Якщо б ці кандидати змагалися у другому турі, перемогу міг би отримати Валерій Залужний.

Такі статистичні дані опублі-

кував центр соцдосліджень SO-CIS. Опитування проводилося у вересні, повідомляє видання “Експерт”.

Міський голова Києва Віталій Кличко прокоментував розпорядження голови Київської міської військової адміністрації (КМВА) Тимура Ткаченка, яким той наділив себе правом погоджувати призначення всіх працівників мерії, зокрема заступників міського голови. Мер заявив в ефірі телеканалу “Київ”, що центральна влада прагне позбавити повноважень людей, яких обрали кияни, і керувати містом напрому.

“Самоврядування — це незалежна інституція. І вертикаль влади намагається зараз зробити все, щоб керувати місцевим самоврядуванням. Уже біля 200 мерів відсторонено від своїх обов’язків, повноваження передані військовим адміністраціям. При цьому ми боремося сьогодні для того, щоб побудувати європейську демократичну країну. Але одночасно боротися за демократичні цінності й руйнувати їх — це смердить авторитаризмом. Якщо так далі буде продовжуватися, то Києвом буде керувати людина, яку призначать “згори”, а не яку кияни обрали на виборах”, — зазначив Кличко.

Президент Польщі Кароль Навроцький підписав Акт про допомогу громадянам України, згідно з яким спеціальний статус для українських біженців подовжено до березня 2026 року. Водночас документ передбачає обмеження щодо соціальних виплат та низки пільг. Про це повідомляє видання РАР.

Згідно з цим законом, українці, які не мають роботи в Польщі, не зможуть користуватися пільговим доступом до програм реабілітації, охорони здоров’я, купівлі ліків за рецептами, стоматологічних послуг тощо.

Центр протидії корупції (ЦПК) на своїй сторінці у Фейсбуці називає скандальним законопроект №14057, адже, на думку цієї громадської організації, він про право фігурантів розслідувань видаляти критичні матеріали про себе та змушувати журналістів мовчати.

“Зеленський готується до виборів і розуміє, що не зможе їх виграти, якщо не закриє рот журналістам. Тому і здійснюється чергова спроба обрізати демократію. Це не помилка, це свідомо політична команда Зеленського, адже серед авторів законопроекту про приборкання журналістів переважно депутати від “Слуги Народу”. Десятки з них були фігурантами журналістських розслідувань. Більшість з них мріють, щоб журналісти не могли робити їх відомими”, — повідомляє ЦПК.

“Ми в ЦПК ретельно проаналізували запропонований законопроект і погоджуємось з висновками медіаспільноти. Якщо коротко, то журналісти ризикують опинитися під заборорою публікувати матеріали без судових вироків, під загрозою мільйонних позовів і з ризиком цензури з боку судів. А от корупціонери отримують легальний механізм приховувати власні зловживання, блокувати викриття та чистити архіви від незручних матеріалів. А чим все це відрізняється від ворога, в боротьбі з яким віддають життя і здоров’я наші найкращі сини і доньки?” — пише ЦПК на своїй сторінці у Фейсбуці.

Міжнародний інститут преси (ІРІ) висловив занепокоєння через законопроект №14057, який пропонує зміни до Цивільного кодексу України та може суттєво обмежити діяльність українських медіа. Про це повідомила організація у своїй заяві.

За словами керівника адвока-

ційного відділу ІРІ у Східній Європі Кароля Лучки, нинішня редакція документа особливо загрожує журналістиці розслідувань.

ІРІ закликав Верховну Раду відкласти розгляд законопроекту та розпочати широкі консультації з журналістами і громадянським суспільством.

Члени правління Укргазбанку отримали за серпень заробітну плату в розмірі від 794 тис. до 1,3 млн гривень. Про це йдеться в інформації на сайті банку, передають “Українські Новини”.

Так, виконувач обов’язків голови правління Укргазбанку за серпень отримав зарплату 1,295 млн гривень. Інші члени правління отримали зарплати у таких розмірах: 1,14 млн гривень, 1,11 млн гривень, 826 тис. гривень та 794 тис. гривень.

Видання повідомляє, що до складу правління Укргазбанку входить п’ять осіб: Родіон Морозов (в. о. голови правління), Володимир Пономарьов, Тамара Савощенко, Андрій Самохвалов та Олександр Щербача.

40% українських великих компаній заявили, що стикаються з корупцією в органах державної влади. Водночас 69% бізнесу не довіряють Державній податковій службі, і майже третина (31%) переконані, що реформи рухаються в неправильному напрямку.

Про це свідчать результати опитування бізнес-лідерів від Gradus, повідомляє видання “Експерт”.

26 вересня на Майдані Незалежності у Києві відбувся вечір пам’яті, присвячений загиблим захисникам України, а також воїнам, які досі перебувають у полоні або вважаються зниклими безвісти. Захід присвятили Дню захисників і захисниць України, що відзначався 1 жовтня. Про це по-

відомило Суспільне.

Кілька десятків людей зібралися у центрі столиці, щоб запалити лампадки та створити вогні пам’яті. Серед присутніх були й матері зниклих безвісти військових.

На Національному військовому меморіальному кладовищі (НВМК) за перший місяць з відкриття відбулося 108 поховань українських захисників. Серед них — 97 захисників України, чий імена поки залишаються невідомими. Як інформує Цензор НЕТ, про це повідомляє “Інтерфакс-Україна” з посиланням на Міністерство у справах ветеранів.

Тернопільське видання “Місто” повідомляє, що в Збаражі стартував культурний проєкт “Іда Фінк. Музика життя”, реалізований за підтримки Українського культурного фонду. Він присвячений творчості та життю всевітньо відомої письменниці, уродженки Збаража Іди Фінк (Ландау), яка увійшла в історію літератури як голос Голокосту.

Іда Фінк була майстринею короткого оповідання. Її твори (серед них роман “Подорож” та збірка “Сад відпливає”) перекладені багатьма мовами й стали невід’ємною частиною світової літератури. Авторка з дивовижною стриманістю та силою описувала трагедію й виживання, залишаючи поколінням свідчення про найтемніші сторінки ХХ століття.

26 вересня на Центральному вокзалі Києва запрацювала інтерактивна виставка-присвята Україні Ukraine WOW. 5 тематичних блоків експозиції демонструють тяглість різних поколінь українців. Експонати для виставки надали зокрема музеї та приватні колекціонери. Частина коштів від продажу вхідних квитків піде на підтримку низки українських культурних установ. Про це повідомляє видання “Рубрика”.

Підготував Ігор ЗОЦ

Галина ДОКАШЕНКО, професорка Горлівського інституту іноземних мов

На початку вересня в Національному музеї літератури України відкрито фотовиставку “Україна відома і невідома”, присвячену пам’яті доктора історичних наук, Віктора Михайловича Докашенка (29.10.1948 — 28.07.2025), професора Горлівського інституту іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету. В. М. Докашенко в 2001–2012 рр. — ректор Горлівського інституту іноземних мов, 2012–2014 рр. — директор

Горлівського інституту іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету. Ініціатор та організатор перемищення навчального закладу в 2014 році на територію, підконтрольну Україні. Виховав кілька поколінь студентів інституту, завжди займав активну проукраїнську позицію. До останнього працював професором кафедри вітчизняної та зарубіжної історії Горлівського інституту іноземних мов.

Фотовиставка є результатом виконання наукового-освітнього проєкту “Історико-культурні пам’ятки української провінції”. Проєкт здійснювався 11 років — з

Україна відома і невідома

2008 до 2019 р. — викладачами кафедри вітчизняної та зарубіжної історії Горлівського інституту іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету. Ініціатором та беззмінним керівним проєкту був професор В. М. Докашенко, а його учасники здійснили подорожі по всіх областях України.

На виставці розташовано 20 кольорових авторських фото, об’єднаних тематикою історії української державності від прадав-

ніх часів (представлено результати археологічних розкопок каткомбної історико-культурної спільноти на Луганщині) до сьогодення (арт-об’єкт “Серце України”). Екскурсоводом на фотовиставці стала професорка Галина Докашенко, яка відзначила особливість експонатів — усі фото представляють історичні пам’ятки української провінції, умовно їх поділено на періоди — прадавня історія України, Київська доба, козацька доба, нова та новіт-

ня історія. Своїми спогадами про організацію археологічних експедицій поділився їх організатор та керівник — доктор історичних наук, професор Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Ю. М. Бровендер.

Організатори виставки відзначають її пізнавальне значення: вона познайомила з багатьма невідомими історичними місцями, наприклад, фото місця зустрічі гетьмана І. Мазепи зі шведським королем Карлом XII на Чернігівщині; виховне значення, оскільки формування національної пам’яті відбувається через візуальні образи. Значущість представлених експонатів посилюється тим фактом, що частини представлених на фото об’єктів уже нема, вони знищені в результаті воєнних дій. Водночас існуючі об’єкти не завжди перебувають у задовільному стані. Це підтверджує необхідність спеціальної уваги до них.

Виставка виконує ще одну важливу роль в умовах сучасної гібридної війни — вона розвінчує низку міфів, створених росією про нашу історію та сьогодення.

Участь у заході взяли викладачі та студенти, випускники Горлівського інституту іноземних мов, небайдужі представники громади, які вболівають за збереження культурної спадщини України.

Ігор ЗОЦ

У недавній розмові відомий дослідник українських медіа, професор, доктор філологічних наук Микола Тимошик зауважив: огляд преси як жанр майже зник із газетних шпальт, пішов слідом за самими друкованими виданнями в минуле. Важко не погодитися. Однак є медіа, які огляди активно використовують і вважають це справою немарною. Про них і поговоримо.

Наприклад, щотижнева календар-газета “Публіка” віддає таким матеріалам чільні місця. Рубрика так і називається – “Огляд інтернет-видань”, і там розміщуються актуальні інформації на час виходу газети. Так, у №33 (19-25 серпня 2025) вийшли, зокрема, такі повідомлення про статті в українських і закордонних медіа: “Україна прискорює закачування газу в сховища, щоб уникнути зимового дефіциту (‘Укрінформ’), ‘Наскільки замінюване Чорне море?’ (інтернет-видання ‘Радіо Свобода’), ‘Що тривожить українських біженців’ (‘Українська правда’), ‘Як живе Добропілля – місто на лінії фронту’ (інтернет-видання LB.ua) та інші, загалом на трьох шпальтах.

Окремо “Публіка” друкує повідомлення з підзаголовком “Щотижневий огляд інформації, опублікованої в інтернеті на офіційних сайтах органів державної влади, а також інших організацій”. І тут ми знаходимо чимало ексклюзивної інформації, наприклад, за які саме вчинки українські захисники відзначені державними нагородами Героїв України. Наприклад, у №20 (20-26 травня 2025) розповідається, як глава держави Володимир Зеленський вручив орден “Золота зірка” родинам загиблих воїнів і надається короткий опис їхніх героїчних дій.

Так, капітан Іван Ваховський у лютому-березні 2022 року виконав 12 бойових вильотів, зокрема евакуював 19 поранених з Маріуполя. 31 березня у складі групи українських вертольотів здійснив бойовий виліт до оточеного заводу “Азовсталь”. На зворотному шляху група потрапила під ворожий обстріл. Екіпаж, до складу якого входив Іван Ваховський, відволік вогонь на себе і врятував інші три вертольоти ціною своїх життів.

Старший солдат Олександр Кандауров на Київщині очолював групу, яка обороняла дорогу Велика Димерка – Жердова – Гоголів і знищила колону російської техніки. На Харківщині прищільним вогнем він ліквідував ворожу піхоту, а також взяв на себе командування відділенням. На Луганщині захопив ворожі позиції та зупинив ДРГ. На Донеччині під час штурму з боку російських окупантів із гранатомета знищив танк і БМП. Олександр Кандауров загинув 25 вересня 2022 року внаслідок масованого артилерійського й танкового обстрілів.

Це короткий опис бойової зв'язки тільки двох героїв, а всього на шпальті короткі довідки про дев'ятнадцять захисників – полеглих і живих.

Варто зазначити, що “Публіка” не змінює пріоритетів і постійно друкує матеріали про героїв російсько-української війни за Незалежність. Так, у №33 (19-25 серпня 2025) у рубриці “Вічна пам'ять! Обличчя перемоги” газета розміщує замальовки про загиблих військовослужбовців: 21-річну Катерину Кандиболоцьку, 51-річну Людмилу Нінадовську, 25-річного гранатометника Вадима Порошу-

Слідами зниклого жанру

ка, 41-річного старшого лейтенанта Олега Нежлукченка...

У цьому ж номері розлогий нарис про колишнього кіноактора і телеведучого Максима Неліпу, який пішов воювати в березні 2022-го, а 12 травня 2025-го залишився назавжди 48-річним старшим лейтенантом...

Важливою складовою патріотичного напрямку газети є розповіді про перебіг бойових дій, про відвагу захисників України. Це, зокрема, матеріали “Пояс укріплення” на Донбасі критично важливий для України” та “Як Україні повернути окуповані території півдня” (№34, 26 серпня – 1 вересня 2025 р.), “Як військовому виграти ‘дуель’ проти FPV-дрона” та “Як розблокувати Херсон?” (№35, 2-8 вересня 2025 р.).

“Огляд медіа та соціальних мереж” постійно виходить і в друкованому щотижневому “Слово Просвіти” (“СП”). Видання оглядає повідомлення переважно електронних медіа, адже саме вони посідають значну частину інформаційного масиву, але є місце і для газет. Це, зокрема “Сільські вісті”, “Україна молода”, “Публіка”, “Експрес”. З цих видань оглядач обирає матеріали оригінальні, з тематики, якої не густо в інших медіа.

Досліджені тут друковані медіа, за винятком “СП”, оглядів преси не друкують, але одне з видань – “Україна молода” – зважалося на публікацію дослідження соцмереж, що теж можна вважати оглядом. Так ось, у статті під назвою “Нардепи-блогери, російська мова та ‘ефект Януковича’” (“УМ”, 16 липня 2025 р.) автор Олександр Левчак (Текст) пише, що Рух ЧЕСНО проаналізував соцмережі депутатів і з'ясував, хто з нардепів-блогерів є найпопулярнішим, яка соцмережа користується найбільшим попитом серед парламентаріїв і хто з них досі веде свої сторінки російською.

Видання нагадує, що вдатися до використання соціальних мереж депутатів Верховної Ради змусили обмеження на доступ журналістів до парламенту під час пандемії COVID-19, та з 24 лютого 2022 російського вторгнення. Відтак окремі депутати заповнили цей вакуум власними трансляціями з ВР у соціальних мережах. Яскравий приклад – Олексій Гончаренко з “Європейської солідарності”.

Водночас з'ясувалося: для того, щоб набрати популярність, не потрібно мати імідж “зразкового” нардепа. Навпаки! Як показало дослідження, у лідерах за кількістю підписників – нардепи, що перебувають у СІЗО з підозрою у державній зраді – Олександр Дубінський і Євген Шевченко, а також нардепи-втікачі Олександр Куніцький і Артем Дмитрук.

“Для охоплення їм достатньо використати тригерні заголовки про ‘бусифікацію’, ‘авторитаризм’ чи ‘ефект Януковича’. Є й інший метод. Приміром, вести канал російською мовою. Всього п'ять російськомовних YouTube-каналів народних обранців мають втричі більше підписників, ніж усі україномовні (а їх ми знайшли понад сотню)”, – зазначає газета.

Прикладів успішності чи невдач політиків і їх представників із зрозумілих причин в цих нотатках не буде. Натомість наведу підсумкові рядки статті в “УМ”: “Нагадаємо, що раніше Рух ЧЕСНО вже писав: закритість парламенту, виправдана на початку

Тетяна Негрій, Ольга Ходацька, Тетяна Кондратенко обирають “Слово Просвіти”

повномасштабної війни, з часом перетворилася на зручну для влади практику. Але суспільство чекає відкритості – трансляцій, доступу журналістів і публічності в роботі комітетів.”

Так чи інакше, але зокрема й під тиском парламентської опозиції, вільних медіа та громадянського суспільства, Верховна Рада у вересні цього року ухвалила постанову про відновлення прямих трансляцій пленарних засідань. Для цього є телеканал “Рада”, що фінансується коштом платників податків, але їх запит на повне висвітлення діяльності парламенту це медіа не задовольняє. Так за підсумками одного з досліджень на телеканалі “Рада” за останні кілька років жодного разу не надавали слово представникам фракції “Європейська солідарність”. На мій погляд, за всю історію українського парламентаризму ще ніколи не ігнорували опозицію в інформаційному просторі так, як це відбувається зараз.

Дзеркалом усього парламенту перестала бути і газета “Голос України” – офіційне видання ВР, у якій на зміну гострим журналістським матеріалам прийшли звіти про діяльність спікерів, керівників комітетів – їхні фотографії із засідань та закордонних поїздок. Ці матеріали виходять з підписом “Пресслужба Апарату Верховної Ради України”. Наприклад, у №162 (19.08.2025.) на восьми шпальтах таких інформацій 15, у наступному №163 (20.08.2025.) – 19. Водночас у цих та інших числах відсутня інформація про те, як законодавці підтримують місцеве самоврядування в частині своїх повноважень, яких змін потребують громади на шляху до Євросоюзу тощо. Зрештою немає в газеті публікацій про те, як воює і виживає Україна у війні за Незалежність! Нема нарисів про людей, відсутні нариси про захисників!

Натомість офіційне видання ВР чи фактично пресслужба Апарату ВР віддає перевагу статтям про “День незалежності Афганістану” (№162), “День незалежності

Сенегалу” (№163), “Наадам – національне свято Монголії” (№135, 11.07.2025.). Постійно виходять значним обсягом статті під рубрикою “Парламенти світу”: “Парламент Республіки Філіппіни” (№73, 16.04.2025.), “Парламент Андалусії” (№83, 29.04.2025.), “Парламент Республіки Колумбія” (№67, 05.04.2025.), “Парламент Шрі-Ланки” (№23, 04.2025.). В цих матеріалах за підписом пресслужби Апарату детально розписані не тільки функції іноземних парламентів, а окремо виділяється їх видання. Наприклад, “Gaceta del Congreso” – офіційний друкований орган парламенту Колумбії” (№67), “Hansard” – офіційне друковане видання парламенту Шрі-Ланки” (№23). Цікаво! Але ж, певно, не тільки мені так само цікаво було б прочитати про діяльність обласних рад України в напрямку захисту від російської навали. І мене, на відміну від пресслужби Апарату, більше непокоїть доля не колумбійських, а прифронтових газет – “Ворскли” і “Білопільщини” з Сумщини, “Межівського меридіана” з Дніпрощини, “Вечірнього Миколаєва”, “Нового дня” з Херсона, “Маяка” з Харківщини... На жаль, про них і загалом про проблеми вітчизняного інформаційного простору офіційне видання ВР не пише.

Крім “Голосу України”, ще одна газета, що так само фінансується коштом платників податків, – “Урядовий кур'єр” – час від часу надає одну зі шпальт для публікацій про Героїв російсько-української війни. Так, у №172 (25.08.2025.) вийшов матеріал про воїна Едуарда Якубовського під назвою “Скіф”, який увійшов у нашу сучасну історію”, а в №183 (06.09.2025.) – стаття про воїнів 81 окремої аеромобільної Служби бригади ДШВ ЗСУ під заголовком “Образ Перуна став влучною метафорою бойового стилю”.

Повертаючись до головної теми цих нотаток, хотілося б згадати такий вид друкованих медіа, як журнали. Багато хто вважає, що вони припинили своє існу-

вання, але це не так. Наразі виходить чимало спеціалізованих, дитячих, літературно-художніх журналів. Є в цьому переліку і один громадсько-політичний – “Країна”. “Журнал про Україну та світ, про людей, культуру, політику, гроші, моду, спорт. Тільки цікаві новини і фотографії”, – так позиціонує себе це видання в “Каталозі медіа України”, що поширюються через “Укрпошту” в другому півріччі 2025 р.

Журнал виходив з початку року двічі на місяць, але, певно, через фінансові проблеми перейшов на одноразовий випуск. Відтак на 60 сторінках глянцевого видання пропонується доволі широкий спектр життя в Україні і поза нею. Інтерв'ю – один із найпоширеніших жанрів, які використовує редакція. Переважно це розмови з авторитетними експертами про російсько-українську війну. Так, політик і дипломат Роман Безсмертний в інтерв'ю “Країні” заявляє: “Восени ми станемо свідками агресивних дій Кремля в районі Балтики” (№11-12, 19 червня 2025). “Жодна країна не стикалася з таким масовим переміщенням людей”, – наголошує демограф Олександр Гладун у розмові з журналістом (№5, 13 березня 2025). “Варто націоналізувати галузі, від яких залежить обороноздатність країни”, – пропонує економічний експерт Юрій Гавриленко в розлогу інтерв'ю журналу (№13-14, 17 липня 2025). “Проквітнути нас частково можливо, проте перетравити – ні. Ми великий народ, захопити і переформатувати під ‘руський мир нас не вдасться’, – заявляє в розмові з журналістом видання відеоблогер, учитель історії Віталій Дрібниць (№13-14, 17.07.25.).

Тему обороноздатності країни у жанрі статті продовжує Ігор Луценко, аеророзвідник, народний депутат України попереднього скликання.

“Ми кардинально відрізняємося від росії. Бо російський тил – це державна машина, яка бере участь у війні. Вони створили масштабне виробництво, постійно модернізують ‘шахеда’, випускають нові покоління. У них працює повноцінний виробничий цикл, як і має діяти держава в умовах війни. А в нас цього немає. І я не бачу, щоб щось подібне з'являлося”, – пише військовослужбовець в “Країні” (№13-14, 17.07.).

Журнал щомісяця використовує рідкісний для сучасної вітчизняної журналістики жанр “Шоденник”. Це, як правило, короткі записи, для періодики, не для книжок.

“Воюю, щоб наші нащадки не стали хохлами-яничарами”, – пише військовий Ігор “Тополя” Мазур (№9-10, 15 травня 2025).

А ось рядки зі шоденника священика і викладача Андрія Зелінського: “Людина – це досвід і мова. Пережитий досвід шукає мову, а засвоєна мова підтягує досвід” (№13-14, 17.07.).

Отже, варто зазначити: огляд преси хоча і став рідкісним на шпальтах друкованих медіа, але не зник. Наш інформаційний простір насправді дуже розмаїтий, особливо на рівні видань у громадах, є багато новин, що заслуговують на поширення в більшому масштабі. Можливо, наші центральні медіа вже на шляху до опрацювання цього напрямку. Між тим, є добрі приклади, як окремі телеканали і сайти роблять огляди закордонних медіа про російсько-українську війну, чи про те, як вітчизняні сайти висвітлюють ту чи іншу актуальну тему. Але це вже привід для наступної розмови.

“Гоголь наш, він не їхній”

“Центр літературної творчості” ННІФ КНУ імені Тараса Шевченка взяв участь у церемонії відкриття Науково-просвітницького центру, науково-дослідної лабораторії літературної освіти, музею “Гоголь і Україна” Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка.

Ольга НІКОЛЕНКО, докторка філології, професорка, завідувачка кафедри світової літератури ПНПУ ім. В. Короленка

На урочисту церемонію в ошатній затишній аудиторії, де все дихає Гоголем, зібралися близько 80 науковців, викладачів, учителів, студентів, учнів, а також громадські діячі, митці, представники Національного музею-заповідника М. В. Гоголя,

Ректорка ПНПУ імені Володимира Короленка, професор Марина Гриньова

міжнародні партнери з Японії і Данії (вони приєдналися онлайн).

Центр створено на базі факультету української філології та журналістики, кафедри світової літератури і бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ректорка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, професорка, членкиня-кореспондентка Національного академії педагогічних наук України **Марина Гриньова** урочисто відкрила Науково-просвітницький центр, науково-дослідну лабораторію літературної освіти, музей “Гоголь і Україна”. У своєму вітальному слові вона зазначила: “У складні часи українці завжди об’єднувалися довкола своїх національних цінностей. Так відбувається і нині. Ми об’єднуємося довкола Шевченка, Гоголя та інших національних геніїв. Сьогодні особливо треба більше читати, більше досліджувати класичну і сучасну літературу, бо література і культура – це наша духовна зброя. Тому в цій аудиторії ми будемо працювати над розвитком літературної освіти України, над вивчення спадщини Гоголя, над переосмисленням класичної літератури і дослідженням сучасних літературних творів”.

В урочистій церемонії узяв участь депутат Полтавської обласної ради, голова комісії обласної ради з питань освіти, науки та

культури, кандидат наук з державного управління **Олег Діденко**. Він багато робить для того, щоб пам’ять про Гоголя, про козацький край, ідеали козацтва не згасала. У натхненній промові він сказав: “Не можна віддавати Гоголя, він з нашого краю, тут сформувалося його українське світобачення, крізь призму якого він представив Україну світові. Тому ми повинні захищати Гоголя, як і все, що є українським”.

Деканка факультету української філології та журналістики **Оксана Кирильчук** відзначила роль кафедри світової літератури у реконструкції аудиторії і щиро подякувала всім причетним до увічнення пам’яті видатного земляка.

Натхненниця реконструкції, директорка Науково-просвітницького центру, науково-дослідної лабораторії літературної освіти, музею “Гоголь і Україна”, завідувачка кафедри світової літератури, професорка **Ольга Ніколенко** зауважила: “Ми всі бачимо, як багато руйнувань в Україні, як багато жертв і скалічених людських дол. Тому ми вважаємо, що всупереч обставинам і втратам потрібно будувати, творити, читати. Там, де більше книжок і більше світла, там менше зла і страху. Ми хочемо, щоб учні і студенти відчували тут захист і духовну силу. Для Гоголя мистецтво мало особливу магічну силу, яке долає духовну темряву. Ми віримо, що ця магія мистецтва допоможе нам відновити мир і гармонію в Україні”.

Перед високим зібранням виступили міжнародні партнери – віцепрезидент, професор Сайтама Університету (Сайтама, Японія), Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету Susumu Nopaka; професор Університету USS (Копенгаген, Данія), Почесний професор Полтавського національного педагогічного уні-

Учасники церемонії відкриття музею “Гоголь і Україна”

верситету Karsten Hammer; професор Університету Дзьоті (Токіо, Японія), Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету Shin'ichi Murata; Закордонний секретар Японської асоціації екслібрису, магістр права США, доктор юриспруденції, магістр економіки, бакалавр економіки, колекціонер, меценат і ентузіаст українського мистецтва Mr. Masahito Sakamoto (Японія); професор Сейсен Університету (Токіо, Японія) Madoka Inoue; доцент Сайтама Університету (Сайтама, Японія), психолог Danning Zhao; доцент Євразійського дослідницького центру Хоккайдо Університету (Саппоро, Японія) Daisuke Adachi; доцент Південного університету Данії, представниця Центру Андерсена (Оденсе, Данія) Інґа Капустян. Вони висвітлювали значення М. Гоголя для світу, розповіли про його вивчення в Японії і Данії, а також висловили міцну підтримку Україні в надскладний час.

Професор Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, почесний професор Полтавського національного педагогічного університету, лавреат Шевченківської премії **Михайло Наєнко** наголосив на внеску Т. Шевченка, М. Гоголя, І. Котляревського, Г. Сковороди та інших геніїв у розбудову духовної України, в якій ми живемо нині. Він привернув увагу до українських образів у творчості М. Гоголя і його мови, що спиралася на українську стилістику. Професор М. Наєнко передав у дар музею “Гоголь і Україна” свою нову книжку “Він – наш, він не їхній. Перепрочитання українського Гоголя” (К., 2025), яку розміщено в репозитарії бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха ПНПУ імені В. Г. Короленка.

В урочистій церемонії взяла участь представники Національного музею-заповідника М. В. Гоголя. Вони передали Науково-

Директорка музею Ольга Ніколенко і завідувач науково-експозиційного відділу Національного музею-заповідника М. В. Гоголя в селищі Гоголеве, учасник бойових дій Ярослав Ёнко з українським прапором, на якому поставили підписи всі ті, хто привітав відкриття музею “Гоголь і Україна”

просвітницькому центру, науково-дослідній лабораторії літературної освіти, музею “Гоголь і Україна” цінні експонати з минулого часу і сучасності. Під час урочистостей директорка Національного музею-заповідника М. В. Гоголя Лідія Ёнко щиро подякувала факультету української філології та журналістики, кафедрі світової літератури за тривалу наукову співпрацю, що постійно розвивається. А завідувач науково-експозиційним відділом, учасник бойових дій Ярослав Ёнко передав особливий подарунок – прапор із підписами побратимів, а також унікальну інсталяцію із портретом М. Гоголя.

Бібліотека імені М. А. Жовтобрюха ПНПУ імені В. Г. Короленка представила виставку рідкісних видань творів М. Гоголя. Директорка бібліотеки Валентина Орехова розповіла про просвітницькі проекти і культурну діяльність центру.

Науковий секретар Центру, доцентка кафедри світової літератури Тетяна Конєва зазначила, що міжнародні “Гоголівські читання” відбуваються в ПНПУ імені В. Г. Короленка з 1982 року. Вона показала унікальний експонат – програму І “Гоголівських читань”. З того часу відбулося вже шістнадцять міжнародних науково-практичних конференцій, які кафедра світової літератури має намір продовжувати і розширювати.

У заході взяв участь художник-портретист і графік, лавреат Премії Панаса Мирного, директор Великобагачанського будинку творчості для дітей та юнацтва Сергій Ярошенко. Його талановиті роботи олівцем і пастеллю прикрасили музей “Гоголь і Україна”.

Спеціально для участі в урочистій церемонії приїхала з Дрогобича художниця-графік, дизайнерка, викладачка кафедри дизайну Дрогобицького механіко-технологічного коледжу Мар’яна Мирошніченко. Вона подарувала музею “Гоголь і Україна” чудові екслібриси, а також створила печатку М. Гоголя.

Під час відкриття Науково-просвітницького центру, науково-дослідної лабораторії літературної освіти, музею “Гоголь і Україна” учасники почули уривки із повісті М. Гоголя “Тарас Бульба” у виконанні актриси театру і кіно Ольги Чернявської і актора театру і кіно, учителя Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради Олексія Рошупкіна. Це було глибоко і проникливо.

Ведуча заходу, перекладачка, докторка філософії, асистентка кафедри світової літератури Катерина Ніколенко створила душевну атмосферу і гарний настрій.

Щиро дякуємо всім, хто працював і допомагав у створенні цього прекрасного наукового і освітнього простору. Бережімо і творімо Україну разом. Гоголь з нами.

Під час урочистої церемонії відкриття Науково-просвітницького центру, науково-дослідної лабораторії літературної освіти,

музею “Гоголь і Україна” професор КНУ ім. Т. Г. Шевченка **Михайло Наєнко** передав у дар ПНПУ ім. В. Г. Короленка свою нову книжку “Він – наш, він не їхній. Перепрочитання українського Гоголя” (К., 2025). “Сердечно дякуємо за цінний подарунок. Низький уклін за вашу подвижницьку працю”, – сказала Валентина Орехова, директорка наукової бібліотеки ПНПУ імені Володимира Короленка.

Юрій МОСЕНКІС, заслужений діяч мистецтв України, доктор філологічних наук

Нині досить важко розібратися, які зерна істини можуть містити в собі українські казки. А тим часом з’ясовується, що в них можна знайти і історію, і астрономію, і стародавні обряди.

Так, Іван-царевич (“Іван-царевич і сірий вовк”) і Анастасія (“Трьомсин, Жар-птиця та Анастасія прекрасна” зі збірки Михайла Драгоманова “Українські народні перекази й оповідання”)

Візантійський цісар – головний герой української казки?

могли мати історичних прототипів.

Іван-царевич і його чарівний помічник **вовк** – це візантійський імператор 969–976 рр. **Іоанн Цимісхій** (який воював і особисто зустрічався зі Святославом Хоробрим), чие родові ім’я (грецькою **Куркуас**, вірменською **Гурген**) походить від слова зі значенням “вовк” (очевидно, відповідно до давніх тотемічних уявлень).

Анастасія – коханка Іоанна імператриця Феодано (дружина

попередника Іоанна й мати дружини Володимира Великого Анни), яка при народженні була названа **Анастасо**. Популярний казковий прихід героя до трону через шлюб із принцесою (та нерідко загибель попереднього царя) – це історія **воцаріння Іоанна Цимісхія за допомогою Анастасо-Феофано** після вбивства попереднього імператора (чоловіка Анастасо).

Дружина Володимира Великого Анна та її оточення могли

розповісти на Русі цю історію, яка перетворилася на легенду і згодом на казку. Зрозуміло, що підступна Анастасо в устах її доньки стала позитивним персонажем.

Насправді Анастасо-Феофано, народившись у родині корчмаря, зробила карколомну кар’єру: закохавши в себе юного принца Романа (сина знаменитого імператора Костянтина Багрянородного, що описав руське полюддя, Дніпрові поро-

ги та урочисте прийняття Ольги), вона спершу отруїла свекра-імператора і стала імператрицею, потім зв’язалася з полководцем Никифором, отруїла чоловіка і зробила імператором Никифора, а згодом організувала вбивство й останнього і привела до влади його племінника Іоанна Цимісхія.

Так у відомій казці виявляється закодованою справжня детективна історія, якій понад тисяча років.

Справу Українського Визвольного руху все ще не закрито

Чекістська програма ліквідації повстанського руху в Україні

Від початку червоної окупації України для утримання захоплених територій російський більшовицький режим мусив спиратися не лише на майже мільйонну червону армію, а й на розгалужену чекістську мережу, якою, мов павутинням, почав облупувати всю Україну.

3 травня до липня 1920 року в Україні перебував очільник ВЧК Фелікс Дзержинський. Чим же займався голова всеросійської “надзвичайки” на українських теренах? Як автор програми ліквідації повстанського селянського руху, “залізний Фелікс”, звісно, керував “зміцненням російських позицій в окупованій важкими зусиллями Україні”. Адже “прийшовши в Україну втретє, вони не збиралися звідти виходити. За жодних обставин”.

Прибувши 5 травня 1920 р. до Харкова з оперативною групою відбірних чекістів (1400 чол.), очільник ВЧК одразу заявив про необхідність єдиного керівництва боротьбою з повстанством, для чого “потрібен апарат, якого досі не було”. І такий апарат почали створювати.

Наказом реввійськради Південно-Західного фронту Ф. Дзержинського згодом було призначено на посаду начальника фронтового тилу, на якій він перебував близько двох місяців.

Як свідчать різні джерела, якраз у цей період і почалася активна розбудова місцевих ЧК. І координував діяльність місцевих надзвичайних органів, формуючи основу репресивно-каральної машини з придушення руху опору в Україні, сам Фелікс Дзержинський. Зокрема, за його наказом від 17 червня 1920 р. визначалася нова маневрово-наступальна тактика боротьби з повстанцями, а також більш ефективна система управління військами, від яких вимагалася чітке дотримання єдиного плану дій.

Саме в цей час активно вибудовувалася чекістська мережа і створювалися периферійні надзвичайні органи й на Катеринославщині. Так, рішенням колегії Катеринославської ГубЧК від 20 травня 1920 р. в містах Синельникове і Нікополь було створено перші чекістські периферійні органи — Політбюро, які мали аналогічну структуру секретно-оперативного відділу. Пізніше Політбюро були створені в Кривому Розі, Запоріжжі, Мелітополі, Олександрії, Верхньодніпровську і так звані військові групи — в П’ятихатках і Пологах.

У звіті про діяльність Катеринославської ГубЧК в 1920–1921 рр. її тодішній очільник, колишній начальник Московського управління карного розшуку Олександр Трепалов зазначав, що створені політбюро надзвичайно успішно проявили себе у боротьбі з “бандитизмом”, ліквідація якого на Катеринославщині багато в чому зобов’язана “осведомительному апарату і агентурі політбюро”. При цьому він визнав, що без повної ліквідації цієї загрози не могло бути й мови про якесь радянське будівництво в повітах і взагалі про існування в них радянської влади.

Справа петлюрівської повстанської організації

28 серпня 1921 року в Жандармській балці поблизу Катери-

Коли понад сто років тому щупальця жадливого породження російського більшовицького пекла лише починали розростатися, з цим неймовірно загрозливим явищем Україна мусила відчайдушно боротися тоді одна. Сьогодні, коли гігантський чекістсько-ефесбешний монстр підступно маніпулює і намагається управляти ледве не усім світом, світова спільнота тільки починає розуміти, з яким чудовиськом вона має насправді справу.

нослава було розстріляно 52-х повстанців і провідників українського повстанського визвольного руху. Ця трагедія сталася внаслідок викриття чекістами мережі петлюрівської повстанської організації, яка готувала грандіозне антибільшовицьке повстання в Україні. Викриття петлюрівського повстанського запліла чекісти назвали справою загальноєвропейського масштабу.

Підготовкою всеукраїнського антирадянського виступу займався Повстансько-партизанський штаб уряду УНР у вигнанні на чолі з Симоном Петлюрою, що перебував на території Польщі в Тарнові. Безпосередньо розробкою плану загального повстання переймався командувач майбутньої Повстанської армії УНР генерал-хорунжий Юрко Тютюнник. Зв’язок із закордонним штабом Петлюри і координацію між місцевими повстанськими організаціями здійснював Центральний український повстанський комітет (Цупком) або в іншому варіанті — Всеукраїнський центральний повстанський комітет (ВУЦПК), який знаходився в Києві.

Особливі повноваження організатора повстання на Катеринославщині, в Північній Таврії і Західній Херсонщині Повстансько-партизанським штабом було надано доктору Гелеву, який після відвідин резиденції УНР у Тарнові на початку 1921 року з групою осіб прибув у Катеринославську губернію.

Разом з ним приїхали з Тарнова його помічник, учитель з Нікопольщини, отаман Рибалка-Зірка, ад’ютант Гелева Олексій Кравченко, організатор повстання в Нікопольському районі Микитенко-Огник, організатор з Мелітопольського повіту Кімлач, організатор з Білозерського району Мелітопольського повіту полковник Семінько, організатор з Новомосковського району Сердюк, організатор з Верхньод-

ніпровського повіту отаман Бондаренко і зв’язковий Олександр Белінський, які приїздили до закордонного штабу для консультацій і роз’яснень та отримання повноважень.

Згідно з розробленим за кордоном планом, на місцях мали бути утворені повстанками — сільські, волосні, районні, повітові та губерніські. Останнім потрібно було підтримувати зв’язок для отримання директив з центру через прикордонні губерніські повстанками, які в свою чергу повинні були одержувати їх безпосередньо від командувача майбутньої Повстанської армії УНР Юрка Тютюнника.

Після створення загальної повстанської підпільної мережі повстанками мусили чекати наказу про одночасне підняття повстання на теренах усієї України. У цей же час з-за кордону мав піти у наступ генерал-хорунжий Юрко Тютюнник з військами Повстанської армії УНР, створеної з інтернаціональних українських військових. Загальноукраїнський антирадянський виступ спочатку планували на 1 травня, а потім перенесли на 1 червня 1921 року (згідно з даними чекістського звіту за 1920 — 1921 рр.). За іншими даними повстання планувалося на 10 травня, потім переносилося на 15 червня та інші дати.

Агентура Катеринославської Губчека, якою буквально кишіла вся губернія, винюхувала кожен закуток, у якому вчувався шонайменший відгук повстанських настроїв. В одній із записок Катеринославської Губчека від 17 травня 1921 року йшлося, що саме Криворізький повіт являв собою базу організованих угруповань “петлюровско-врангелевской окраски”, які готували, згідно з відомостями ЧК повстання між пунктами Знам’янка — Кривий Ріг — Нікополь. У записці зазначалося, що в північно-західному районі постійно відбувалися з’їзди, наради, які мали на ме-

ті “об’єднання с бандами, действующими в Черном Лесу, для поднятия восстания”.

Чекісти вийшли на слід організаторів загальноукраїнського повстання ще на початковій стадії його підготовки, відразу впливши своїх людей в структуру повстанської організації, а протягом квітня — червня провели арешти по всіх її ланках.

Причиною провалу повстанців стала прикра необережність отаманів Зірки, Семисенка та Бондаренка, зайва відвертість і довірливість яких призвели до катастрофічних наслідків.

Агентам ЧК вдалося встановити місце перебування доктора Гелева й під час наради, яку він проводив у селі Солоному, будинок, де відбувалося повстанське зібрання, оточили й усім його учасникам запропонували здатися. У відповідь пролунали постріли. Оточений будинок підпалили й усі, хто в ньому знаходився, — доктор Гелев, Олександр Белінський і домовласник Чумаченко, згоріли, а брата останнього, який вибіг у двір, продовжуючи відстрілюватись, було вбито.

Одним з перших чекісти заарештували в квітні керівника Катеринославського агітаційно-інформаційного бюро Івана Горобця. Незабаром на виявленій явочній квартирі в Катеринославі було заарештовано Цибенка, Кравченка і власників квартири подружжя Уманських.

Далі під чекістську оперативну розробку потрапили Нікопольський і Криворізький повіти. На початку травня на Нікопольщині було арештовано 32-х учасників підпільної організації, зокрема Огника-Микитенка, Івана Шпонька, Йосипа Безвідного та ін. На Криворіжжі піддали арешту 33-х учасників підпілля. У першу чергу арештовували найбільш активних діячів повстанського руху.

9 травня в селі Ганнівка Криворізького повіту чекісти оточи-

ли будинок, у якому перебували отамани Степовий-Блакитний і Лютий (Ялисей Черевик). У підсумковому звіті Катеринославського Губчека сказано, що отамани відкрили вогонь і прорвавши оточення, кинулись тікати. Слідом за Степовим побіг заарештований раніше чекістами повстанець Кравченко, який на той час уже почав співпрацювати з ними. Наздоганяючи Степового, Кравченко кричав йому вслід, що повстанці, мовляв, помиляються, що ЧК не такий страшний орган, як його малюють, що ЧК ніяк не намагається знищити якомога більше українців, як вони раніше думали. Вказуючи на себе, зрадник вигукував: “Дивись, я ж із ними працюю, і ти будеш працювати разом зі мною!”

Однак Степовий не зупинявся й продовжував відстрілюватись, намагаючись втекти разом із побратимом Лютим. У цей час на шляху Степового трапився червоноармієць, який вистрелив йому в спину. Смертельно пораненому отаману пробували надати медичну допомогу і зупинити кровотечу, однак всі зусилля врятувати йому життя були марними. Як зазначається у чекістському звіті, останніми були такі слова Степового: “Помираю за рідну Україну”.

Молодший брат отамана Степового-Блакитного Федір, який був свідком тих подій, говорить, що перед смертю Кость вигукнув: “Як буде вільна Батьківщина, передайте привіт”.

Отаману Лютому тоді вдалося втекти. А серед заарештованих чекістами того дня були й зв’язкові повстанському сестри Бабенко — Параска і Віра. Остання шойно повернулася з Тарнова від Петлюри, до якого відправляв її доктор Гелев. Віра Бабенко привезла з закордонного штабу наказ про тимчасове призначення Льченка (до появи Степового) отаманом Верхньодніпровського і Криворізького повітів.

22 травня затримали старшину Цупкому для доручень у Катеринославській губернії Олександра Нестеренка. При обшуку у нього було виявлено кілька друкованих відозв, документи, видані штабом 6-ї Польської армії, географічну карту України з намеченим планом наступу, вручену йому генерал-хорунжим Юрком Тютюнником для передачі отаману Брові, а також написаний командувачем Повстанської армії на полотні наказ отаману Брові та привезену з закордонного штабу схему організації повстання.

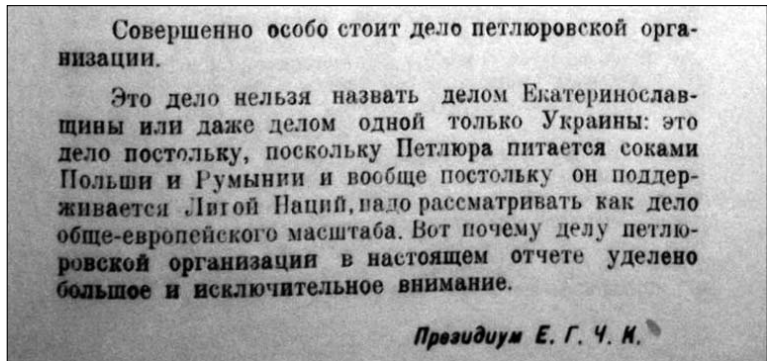
Невдовзі чекісти затримали вже давно розшукуваного Андрія Рибалка-Зірку, і 11 червня, отримавши дозвіл ВУЧК, оперативна група Катеринославської Губчека під керівництвом т. Орлова на спеціальному потязі з двох вагонів і паровоза відправилась на Київ для здійснення операції з затримання усіх членів Цупкому. Оперативна група прихопила на операцію й Андрія Зірку.

В ході ретельно розробленої операції чекістам вдалося затримати усіх членів Всеукраїнського повстанського комітету — голову Цупкому полковника Івана Чепілка, секретаря Федора Наконечного (він же Дністров), членів Миколу Комара і полковника Юрія Гриня. Начальника штабу Цупкому штабс-капітана Миколу Чепілка-молодшого було вбито поблизу Ірпеня при спробі втечі.

Урочисте відкриття першого на Придніпров’ї пам’ятника військовому діячеві доби Української революції 1917–1921 рр. — Головному отаману Холодного Яру Степовому-Блакитному. 15 травня 2021 р.

“Наскільки затягнеться ця вимушена подорож?
Чи доведеться ще повернутися на рідну українську
землю, де народився і виріс”.

Передмова президії Катеринославської Губчека до одного з розділів підсумкового звіту за 1920–1921 роки

Як зазначається у звіті Катеринославської Губчека, який дослідники називають звітом Трепалова (голови Губчека, колишнього начальника МУРу), “операция по изъятию Цупкома была произведена чрезвычайно аккуратно и конспиративно”.

З показів арештованих членів Цупкому чекістам стало відомо, що в Білій Церкві має відбутися незабаром з’їзд усіх повстанських отаманів, і саме туди ВУЧК і Катеринославська Губчека не пропустили нагоду “влити своїх людей”.

У підсумковому звіті за 1920–1921 роки керівництво Губчека не без переможного пафосу констатувало, що “була ліквідована спроба петлюрівців організувати грандіозне повстання на Україні”.

Справа загальноєвропейського масштабу

Постановою Великої Трійки від 28 серпня 1921 року в справі петлюрівської організації у Жандармській балці поблизу Катеринослава було розстріляно 52-х заарештованих повстанців з викритого петлюрівського підпілля.

До цього сумного переліку варто ще додати прізвища повстанців, які в цей період загинули в бою або під час спротиву чекістам при спробі арешту. Це організатор повстання на Катеринославщині, в Північній Таврії і Західній Херсонщині доктор Гелев, Головний отаман Холодного Яру, командир Степової (Олександрійської) повстанської дивізії, голова Ганнівського повстанського Кость Пестушко (Степовий-Блакитний), організатор повстання в Білоозерському районі Мелітопольського повіту полковник Семінко, начальник штабу Цупкому штабс-капітан Микола Чепілко-молодший, зв’язковий Цупкому Олександр Белінський і багато інших невідомих повстанців, які віддали свої життя за вільну Україну в лавах визвольного руху. Загалом по справі петлюрівської організації було заарештовано близько 1200 осіб, однак у подальшому залишили для розгляду 180 осіб.

Так трагічно завершилась ще одна спроба петлюрівської повстанської організації звільнити Україну з лабетів московського більшовицького режиму. На жаль, повстання було програне, не розпочавшись. Програне насамперед московській чекістській системі, на якій власне й тримався більшовицький окупаційний режим в Україні. І найперше цей програш забезпечила Катеринославська Губчека, зусиллями якої фактично й було ліквідоване петлюрівське запілля не лише на теренах Катеринославщини, а й в інших повстанських центрах України.

“Цю справу не можна назвати справою Катеринославщини, (...) потрібно розглядати як справу загальноєвропейського масштабу”, — зазначається в передмові Президії Катеринославської Губ-

чека до розділу “Судові справи” підсумкового звіту за 1920–1921 рр., де йшлося зокрема й про справу петлюрівської організації як найбільш масштабну чекістську операцію даного періоду.

Однак навіть після великого розгрому в квітні-серпні 1921 року українського повстанства, керованого Цупкомом і закордонним Повстансько-партизанським штабом уряду УНР в екзилі, окремі повстанські формування продовжували чинити опір більшовицькому режиму на теренах Катеринославщини фактично до початку 1923 року. Зокрема на території Криворізького повіту, незважаючи на цілковиту приреченість цієї боротьби, самовіддано діяли повстанські загони отаманів Іванова, Лютого, Свиша, Медведева, Черненка, Чорного Ворона. Вже наприкінці 1921 року ВУЧК повідомила про розкриття в Криворізькому повіті ще двох великих підпільних організацій, які готувалися до повстання. І ця селянська народна війна не вщухала навіть в умовах лютого голоду 1921–1923 років, Голодомору 1932–1933 рр. і масових репресій 30-х рр., організованих більшовиками в Україні.

Ця спадкоємна визвольна боротьба українців продовжувалася і в період Другої світової, коли постала велична армія без держави — Українська Повстанська Армія. Прапор українського повстанського руху майорів навіть у таборах повоєнного ГУЛАГу, який потрясали повстання українських в’язнів у Печорі (1948 р.), Салехарді (1950 р.), Екібастузі (1951 р.), Норильську (1952 р.), Воркуті (1953 р.), Кенгірі (1954 р.).

Далі несли цей повстанський прапор українські дисиденти-шістдесятники, учасники студентської революції на граніті 1990 року та українських революцій новітньої доби (Помаранчевої та Революції гідності). Тримайте його сьогодні й захисники України на фронтах сучасної російсько-української війни.

Отже наслідки грандіозного провалу петлюрівської повстанської організації 1921 року відчуємо й до сьогодні, коли злочинна чекістська система у вигляді сучасного гігантського монстра світового масштабу, яким є сьогодні ФСБ (в минулому ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-КГБ), продовжує діяти на українських теренах і 100 років по тому — під час чергової загарбницької війни в Україні. Різниця лише в тому, що сто років тому мова йшла про ліквідацію українського повстанського руху, а нині йдеться про ліквідацію всієї України загалом. А відтак справу українського визвольного руху все ще не закрито.

Володимир СТЕЦЮК

За книгою *нарисів В. Стецюка з історії повстанського руху 1920–1921 рр. на Криворіжжі “Спільники степового вітру”*. — *Кривий Ріг, 2021*

Межа міцності Нотатки біженця

Про війну можна говорити скільки завгодно і кому завгодно. Читати про неї коментарі військових, очевидців, диванних і закордонних експертів, простих обивателів. Дивитися жакливі кадри телевізійної кінохроніки, відео, викладені в соціальних мережах. Але картина буде неповною. Бо відчувати війну по-справжньому, зіткнутися з нею віч-навіч можна тільки тоді, коли вона прийде в твій дім і торкнеться тебе особисто. Коли вперше стане страшно, а не лячно.

До цього я теж і говорив, і писав про війну. Але війну віддалено-абстрактну, яка відбувалася все ж таки на безпечній відстані, хоча життя останніх трьох з половиною років перебувало у постійній напрузі прифронтової зони. Селище на Донеччині, в якому мешкав, давно перетворилося на фронтовий хаб, у якому змішались військові, цивільні (місцеві та біженці), безліч техніки, волонтери, евакуаційні бригади... І все це на фоні безперервних сирен тривоги, близьких і віддалених вибухів, постійного гудіння ворожих дронів і тощо. Однак запах реальної небезпеки ще не відчувався, хоча злодійка-смерть щодня ходила з тобою поруч. Більшість до цього з часом звикли як до реальної буденності.

На тлі близькості фронту тривало нехай і не довоєнне, але все-таки життя. Люди садили та доглядали сади й городи, випасали худобу, вирощували домашню птицю, консервували на зиму овочі і фрукти. Працювали державні установи й організації, населення забезпечувалося гуманітарною допомогою, хоча і онлайн, з вересня відновився навчальний рік у школах. У постійній тривозі, але люди все ж пристосувалися до ритму життя, робили якісь плани на найближчу перспективу.

Реальна війна для мене (та й, мабуть, для більшості земляків) розпочалася в ніч на 26 червня, коли селище зазнало потужного масованого обстрілу: з інтервалом у кілька хвилин на нашу голову впало шість прильотів ракет. На щастя, того разу обійшлося без людських жертв, але руйнування адміністративних і цивільних споруд, критичної інфраструктури були дуже вражаючими. Як і відчуття страху у місцевих жителів.

Відтоді ми почали жити на війні, як до цього мешканці найближчих до нас Покровська, Добропілля, Білозерського, Краматорська, Слов’янська та інших населених пунктів. З цього дня розпочалося справжнє пекло, хоча й до цього у громаді вже були і численні руйнування, і жертви цивільного населення. Ворог методично гатив щонаочі з усіх видів озброєння, але найбільше дош-

З наймолодшою онукою Емілією, яка, слава Богу, не знає, що таке війна

куляли шахеди, які полювали і вдень, і вночі. І за переміщенням техніки, і за живими цілями. 12 липня від удару дрона загинув по дорозі з роботи додому мій внучатий племінник, який працював електромонтером і під обстрілами разом з колегами відновлював пошкоджене електропостачання.

І хоча офіційно організованої евакуації в регіоні не оголошували, багато хто почав замислюватися про власну безпеку і став самотужки виїжджати в більш безпечні регіони України та за кордон. Власним і найманим транспортом вивозили домашній скарб, меблі, побутову техніку, рятували дітей і домашніх улюбленців. Кому вдалося, той розпродавав житло і майно, бізнес і промислові приміщення, склади і техніку. Хоча потенційних покупців майже не було: хто ж у здоровому глузді наважиться купувати на цій території будинки, які завтра можуть бути зруйновані або знищені вщент?..

Руйнування ставали все відчутнішими, почастишали жертви серед цивільного населення. Потрапляти до такої сумної статистики не хотілося нікому. Настав момент, коли довелося запитати у молодшої доньки, яка мешкала із сином-одинадцятикласником на сусідній вулиці: “Скільки ще випробовуватимемо долю?” Вона на мить замислилася, а потім відповіла з гіркою усмішкою: “Наскільки вистачить мужності та терпіння”.

Терпіли ще майже два місяці. Але внутрішньо відчували, що резерв міцності вже на межі і не варто далі тягнути. З іншого боку не давало спокою запитання: “А куди їхати?” Конкретної адреси не було. Вирушати в невідомість, звісно, нікому не хотілося, бо за плечима вже був гіркий досвід, коли довелося на початку повномасштабної війни залишити рідні обжиті місця. Навесні 2022 року довелося покинутися на Івано-Франківщині, Черкащині. А восени повернутися до рідних домів, терпляче пережити ще три воєнні зими. І ось тепер ми були вимушені знову постати перед нелегким вибором між життям і смертю.

Уклін Поету

У соціальних мережах нагадують, що 96 років тому, 28 вересня 1929 р. народився Дмитро Павличко — український поет, перекладач, Герой України, народний депутат України трьох скликань і один з авторів Акта про державний суверенітет.

Ось що написав про нього відомий український журналіст Юрій Дорошенко: “Два роки, як відійшов у засвіти Дмитро Павличко. Прийшов я на місце його останнього спочинку та вклонився його пам’яті. У селі Стопчатів на Івано-Франківщині ні вказівки до його могили, ні повідом-

Спробували спочатку знайти хоча б мінімально прийнятний варіант вже третьої біженської епопеї. Обдзвонив деяких друзів і знайомих, які раніше дружно та в один голос кликали до себе, обіцяли прихисток і посильну підтримку. Озвалися не всі (такіх була більшість), а ті, що відгукнулися, сором’язливо співчуваючи, дали відкоша, посилаючись на те, що зараз такий наплив біженців, що зарадити чимось майже неможливо. І просили вибачити та поставитися до цього з розумінням. Що й було зроблено...

Вирішили діяти самостійно, згідно з відомим висловом, що “справа потопаючих — їхня особиста справа”. Донька зі знайомими витратила дві доби, аби об’їздити власними автомобілями три найближчі області — Дніпропетровську, Полтавську та Кіровоградську. Але нічого прийнятнього так і не знайшли: в одних випадках не влаштували умови проживання (їх, власне, не було), а в інших — “космічні” ціни за одні стіни. Це також реалії війни, від яких нікуди не дітися.

Повагавшись і зіставивши всі “за” та “проти”, вирішили відправити мене до старшої доньки, яка вже 27 років живе в Німеччині і куди раніше було відправлено післяінсультну дружину. Власне, сама донька й запропонувала такий варіант, бо перебування на рідній землі вже несло загрозу для життя. Хоча в її будинку і так уже мешкало семеро: окрім неї, чоловіка та чотирьох дітей (наших онуків) ще й українська бабуса. Тепер до них мав доєднатися й дідусь.

Погодився з вдячністю, хоча, чесно кажучи, лякала не стільки далека дорога, як невизначена невідомість. На кого залишити помешкання (впорядкований батьківський будинок), до речі, вдруге, бо квартира в окупованому рашистами Донецьку з усім нажитим за 30 років була покинутою ще 2014 року. Наскільки затягнеться ця вимушена подорож? Чи доведеться ще повернутися на рідну українську землю, де народився і виріс, де прожив усе своє життя? Де власні витоки, родинне коріння, батьківські могили? Від таких запитань пухла голова, але вибору не було. І я зважився.

Через дві доби, з пересадками та пригодами, я нарешті опинився серед рідних людей — дружини, дітей та онуків. Але найбільшу радість дістав від наймолодшої Емілії, якій влітку виповнилося чотири роки і яку побачив та пригорнув до себе вперше. І то завдяки примхливій долі. Що буде далі — побачимо. Але вперше за три останніх місяці я спав у гостинній Баварії без верхнього одягу, не лякаючись завивання сирен і не чекаючи чергових прильотів ракет і “шахедів”...

Володимир ЗАЙКА,
Донеччина — Німеччина

лень, що це батьківщина великого Павличка. Схоже, що це не хвилює місцеву владу. Мабуть, нема пророка у своїй Вітчизні... Але ми таки знайшли останню зупинку земного життя автора безсмертних “Двох кольорів”. Пригадав його рубай:

Колись я думав: радощі —
це путь
У світ незнаний із моїх
Покуть;
Тепер я знаю: радість —
то дорога
До яблунь, що в Стопчатові
цвітуть.

Дякую, Дмитре Васильовичу, що ви були в моєму житті”.

Фото з цвинтаря в Стопчатові

“Симиренко захоплювався українською справою не тільки до глибини своєї щирої душі, а і до глибини своєї кишені”.

Микола СЕМЕНА
Фото автора

Книга про “Бога української культури”

Відомий в Україні симиренкознавець, кримський учений, академік УЕАН Петро Вольвач видав працю про видатного мецената й українського промисловця XIX–XX століть Василя Симиренка. Книга “Великий Хорс: сторінки життя та діяльності Василя Симиренка” вийшла у черкаському видавництві “Вертикаль”.

Петро Вольвач, як учений, започаткував новий напрямок у сучасній науці — симиренкознавство. Він автор трьохсот наукових публікацій, серед яких — 18 монографій на тему садівництва, історії аграрної науки в Україні, агрології та суспільного життя, в тому числі кількох наукових монографій про родину Симиренків. Починаючи зі студентських років у Кримському сільськогосподарському інституті, досліджував життя та діяльність, зв'язки з Кримом відомого українського вченого-помолога Левка Платона Симиренка. Саме зусиллями Петра Вольвача в незалежній Україні в Криму були перевидані твори Левка Симиренка “Кримське промислове плодівництво” та “Помологія”. За фактичне повернення в історичний та науковий обіг наукових праць і пам'яті про Симиренків Петро Вольвач нагороджений премією Кримського відділення Академії наук України та премією імені Л.П. Симиренка НАН України. Петро Вольвач з 60-х років минулого століття працював на Кримській помологічній станції (м. Бахчисарай) Всесоюзного інституту рослинництва ім. академіка М.І. Вавилова вченим секретарем і заступником директора з наукової роботи. У роки незалежності організував у Криму Південний науковий центр агрології Міністерства України і був обраний академіком.

Теза про Хорса і титул “Бога української культури” в книзі — не перебільшення. За значний фінансовий внесок, який, до речі, не розголошувався, в розвиток української культури Василя Симиренка — відомого вченого, випускника Паризької політехніки, інженера-конструктора і технолога в галузі цукроваріння, мецената української науки і культури серед української громадськості за його життя називали “Великим Хорсом”. А взірцем для Василя Федоровича Симиренка, на якого він рівнявся, був теж великий меценат гетьман Іван Мазепа.

Відомо, що Хорс — це друга назва бога Сонця; можливо, він син Дажбога. Як великий бог Сонця Хорс згадується у “Слові о полку Ігоревім”; у Володимировому (Київському) пантеоні стоїть поруч з іншими головними богами язичницької пори. Він як бог описується у “Повісті минулих літ”; Хорс присутній у списку серед інших богів — Трояна, Велеса, Перуна, яким князь Володимир велів встановити ідолів у Києві. Хорс згадується в апокрифі “Ходження Богородиці по муках”, “Слові Христові”, у “Бесіді трьох святих”, “Легенді про доньку Шана”. Культ Хорса був настільки популярним, що не згас з появою християнства.

Василь Симиренко став об'єктом детальної уваги українських істориків та вчених тому, що він зробив, мабуть, найбільший внесок у підтримку та розвиток не тільки української науки і культури, але й суспільного роз-

виток українства. Він фінансував не тільки прижиттєве видання “Кобзаря” Тараса Шевченка, але й творів Михайла Коцюбинського, Бориса Грінченка, автора нинішнього гімну України Павла Чубинського, професора Київського університету Олександра Кістяківського. Василь Симиренко спонсорував видання відомої щоденної газети “Рада”, “Громадське слово”, журналів “Літературно-науковий вісник”, “Київська старовина”, закордонних видань “Український огляд” та “Русинський огляд”. Разом з Євгеном Чикаленком він допомагав у роботі Михайлу Драгоманову, Володимирі Винниченку, Сергію Єфремову, Михайлу Грушевському, фінансував хор Миколи Лисенка, бібліотеки, музеї, недільні українські школи (в тому числі в Криму) та багато-багато інших людей і проєктів, які формували національні почуття українства в XIX та XX століттях.

Відомо, що обсяг його меценатських внесків за рахунок прибутків цукроварних заводів, який не розголошувався через загрозу

тенсифікації та наукової організації сільського господарства?

Початок цієї діяльності дав засновник сім'ї Федір Симиренко, розповідає Петро Вольвач. Фірмою “Брати Яхненки-Симиренко” фактично заснували цукрову промисловість в Україні. Продовжувати цю роботу довелося вже молодій генерації підприємців, зокрема Платону Симиренку. Він пройшов серйозне стажування на Смілянському цукровому заводі, потім ? декілька років на найкращих цукрових заводах Франції, Німеччини та Бельгії. Після цього Платон ініціював будівництво сучасного парового цукрового заводу в селах Ташлик і Руська Поляна.

Усі цукрові заводи фірми українських підприємців, завдяки кваліфікованому керівництву Платона Симиренка, виявилися високоприбутковими.

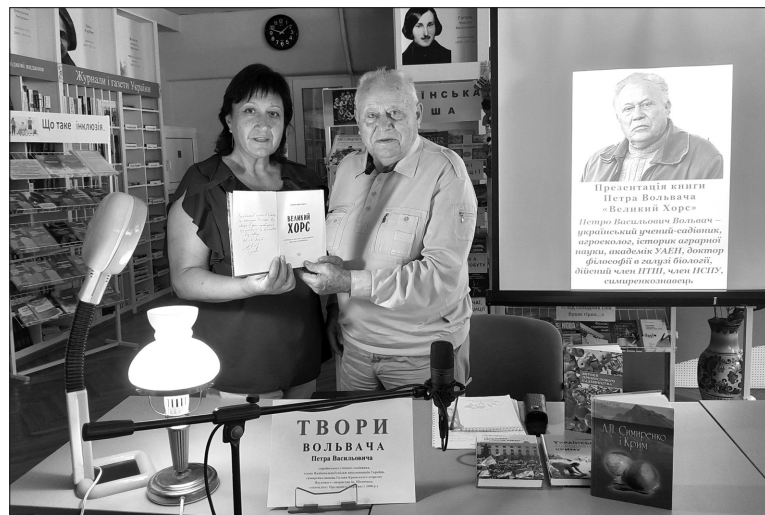
Платон Симиренко як представник справжньої європейської культури під впливом французьких мислителів мріяв створити на своїх підприємствах “капіталізм із людським обличчям”. Зазначимо, що саме ця симиренківська модель капіталізму сьогодні успішно діє в багатьох країнах Західної Європи, а також Скандинавії.

Можна цілком обгрунтовано стверджувати, що завдяки цукровим заводам Яхненків-Симиренка та їхньому прикладу українські заводи виготовляли три чверті цукру-піску і більше ніж 80 відсотків цукру-рафінаду від загального обсягу виробництва Російської імперії. Продуктивність цукрових заводів в Україні була у 3-6 разів вища порівняно з центральними губерніями Росії.

Високопатріотичний, вихований на принципах європейської демократії та культури, Василь Симиренко створив спеціальний фонд підтримки українських вчених, художників, письменників та діячів культури. Стипендіатами цього фонду були Михайло Драгоманов, Михайло Грушевський, Михайло Коцюбинський, Павло Чубинський, Петро Ніщинський, Іван Франко, Борис Грінченко, українські театральні трупи й навіть хор Миколи Лисенка. Він спонсорував також українські періодичні видання, мріяв про створення Українського політехнічного університету, але влада не погодилася на те, щоб усі предмети в ньому викладалися українською мовою.

Продавши успішний Сидорівський завод і декілька сотень десятин землі, Василь Симиренко заповів свій великий будинок у Києві з двома десятинами землі та садом українським громадським організаціям. Зараз у ньому розташоване посольство Великої Британії.

Значний вклад в садівництво науку вніс Володимир Симирен-

ко. Саме через прогресивні наукові погляди Володимира Симиренка НКВД переслідувало все його життя. Його чотири рази заарештовували, одного разу навіть засудили до розстрілу. Як показала перевірка справи Володимира Симиренка Головною військовою прокуратурою СРСР, проведена у 1957 році, жоден пункт обвинувальних актів 1933 і 1938 років не підтвердився. Як у 1933, так і у 1938 році кримінально-розстрільні справи Володимира Симиренка та інших фігурантів були сфабриковані НКВД на замовлення мічурінських та кремлівських злочинців.

Навіть після запізнілої реабілітації в Україні не було відзначено жодної ювілейної дати видатного українського вченого-садівника, помолога та організатора науки, не перевидані його наукові роботи, а вони мають величезне значення для сучасного промислового садівництва та науки.

Загалом книга Петра Вольвача про Василя Симиренка цінна тим, що в ній чи не вперше в історії економіки України присікло досліджено історію відомої цукроварної фірми “Брати Яхненки і Симиренко”. Це дослідження цікаве тим, що в ньому вперше досліджено підхід українських підприємців до організації промисловості.

Радянська історіографія в XX столітті в руслі класової теорії трактувала промисловців Яхненків і Симиренків як експлуататорів та визискувачів. Однак практика показує, що це не так. Біля збудованого цукрового заводу в Черкаському повіті на 260 десятинах землі були також побудовані 150 котеджних будиночків для службовців та робітників заводу (стор. 46-49). Кожен з них мав свою присадибну ділянку з городом і садом. Окремо були гуртожитки для сезонних робітників. У містечку працювали крамниці, які всі товари продавали без націнки та без вигоди для фірми. Всі працівники заводу купували дешеві та якісні товари. При заводі працювала лікарня на 160 лі-

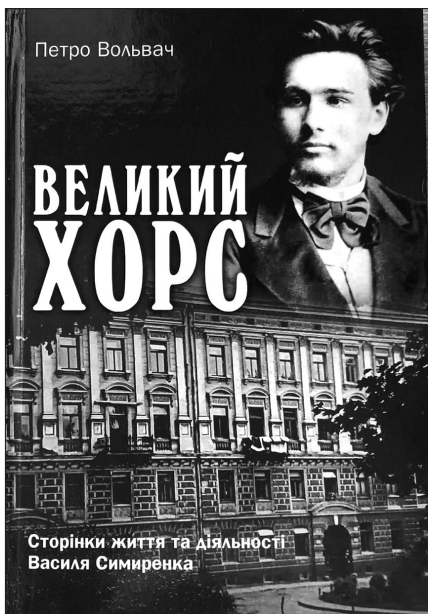
жок і шестирічна школа для дітей робітників. У містечку був свій театр... Свого часу фірму відвідав Тарас Шевченко. Досвід фірми приїздили вивчати “англійці, французи, німці, росіяни, поляки, бородаті московські купці, євреї і поміщики...” (стор. 51).

Характерними для історії були і причини занепаду фірми. Справа в тому, що Симиренки, будучи українськими підприємцями, на території тодішньої України не мали своєї землі. А тому для будівництва заводу і містечка при ньому, а також для вирощування буряків, поблизу села Млієва брати Яхненки та Федір Симиренко домовилися взяти в оренду землю у князя Михайла Воронцова. І тут прослідковується також своєрідний зв'язок України з Кримом. Михайло Воронцов радо погодився з підприємцями та встановив достойні умови. Угодю передбачалася оренда землі на 26 років із правом пролонгації за бажанням орендарів. Для більшої довіри з боку орендарів угоду підписав не тільки сам князь Михайло Воронцов, а його син і спадкоємець Семен, який жив у Криму. А також як свідки ще два сусідні землевласники — Браницький і Потоцький.

В урочистій обстановці князь Михайло Воронцов пообіцяв не тільки свій захист як гарант угоди, а також захист спадкоємців, і “пошану государя-імператора” (стор. 42). Але коли справа дійшла до виконання та продовження угоди, доля яхненко-симиренківської фірми виявилася подібна до сучасної долі всієї України після Будапештського меморандуму. Укладену Михайлом Воронцовим угоду ніхто не збирався виконувати, як і тепер Будапештський меморандум.

Водночас, зазначає автор книги, історія українського підприємництва та меценатства XIX і XX століть ще в багатьох місцях не досліджена, вкрита білими плямами, які приховують багато цінного досвіду та важливої інформації. Зокрема, до таких належить і таємниця заповіту та доля закордонних банківських рахунків Василя Симиренка, які мало досліджені через колишні перепони радянської влади, через “банківську таємницю” і недоступність документів, які, мабуть, ще зберігають у невідомості долю мільйонів карбованців українського мецената.

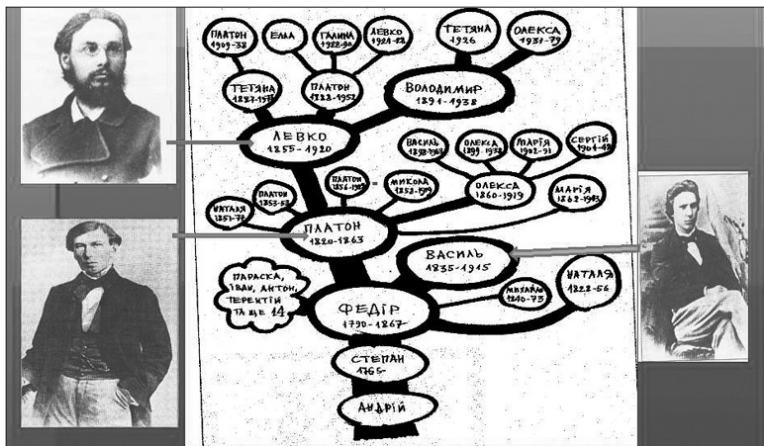
Загалом книга Петра Вольвача “Великий Хорс” — це вагомий внесок в оприлюднення інформації про важливий етап становлення українства, розвитку громадянського суспільства в Україні під владою Російської імперії, внеску визначних українців у поширення українського державницького світогляду.

політичного звинувачення в українофільстві, “малоросійському сепаратизмі” з боку царської, а потім більшовицької, влади, становив мільйони карбованців. Це набагато більше, ніж сам Василь Симиренко витратив на свою сім'ю та себе. Зрештою, це саме про Василя Симиренка теж відомий українолюб-меценат Євген Чикаленко написав, що він “найвидатніший, найширший українець з поміж так званих “буржуїв” захоплювався українською справою не тільки до глибини своєї щирої душі, а і до глибини своєї кишені”.

Як відомо, садівник і помолог Левко Симиренко, був тісно пов'язаний із Кримом не тільки працею над вивченням кримського промислового плодівництва, а й своєю близькістю до народодовольців та організаторів замаху на царя Олександра II. Так, його двоюрідна сестра Ольга Яхненко була дружиною організатора замаху на царя, страченого вихідця з Феодосійського узду Криму Андрія Желябова. З багатьма членами цієї групи, в тому числі із самим Андрієм Желябовим (стор. 17-18), Левко Симиренко мав дружні стосунки. Від можливої смертної кари Левка врятувало те, що за рік до замаху на царя Левка Симиренка заарештували і вислали до Сибіру, і про смерть товаришів він дізнався, будучи на засланні.

На скільки важливою для України XIX століття була задача ін-

Генеалогічне древо роду Симиренків

Фестиваль “Козацька Сила”

Зоя РУЖИН,
голова ГО “ВО “Поступ
жінок-мироносиць”, заслужена
працівниця культури України

З благословення Митрополита Київського і всієї України Блаженнішого Епіфанія в парку “Наталка” в Оболонському районі Києва відбувся фестиваль “Козацька Сила”, заснований за ініціатииви президента Всеукраїнської федерації “Спас” Олександра Притули, за підтримки голови Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації

цева та Ольги Бондарчук. Саджанці “Тарасової верби” виросли колективом “Лисянського розсадника декоративних рослин Науменко” і передано Валерієм Науменком із м. Лисянка.

До акції долучилися діти з народного художнього колективу Театру пісні “Ладоньки” Центру позашкільної роботи Святошинського району міста Києва, солісти Ілля Мицай, Маргарита Широкова та Катерина Худік, під керівництвом заслуженої діячки мистецтв України, докторки культурології, професорки Світ-

родну пісню “Ой, вербо, вербо” та козацькі пісні.

Після благословенного слова та освячення алеї “Тарасових верб” отець Ілля Істратов вручив орден “Святої рівноапостольної Княгині Ольги” керівнику Всеукраїнського відкритого конкурсу читців імені Тараса Шевченка, керівнику Міжнародного проекту-конкурсу “Тарас Шевченко єднає народи”, заступниці голови ГО “ВО “Поступ жінок-мироносиць” Світлані Садовенко.

Андрій Мицай, соліст Національної капели бандуристів України, виконав звияжні пісенні твори, даруючи насолоду своєю виконавською майстерністю. Долучилися поважні гості: почесний президент Всеукраїнської федерації “Спас” Олександр Рябека, президент Всеукраїнської академії козацтва Анатолій Пилипенко, голова великої вченої академічної ради Леонід Шморгун, жінка-мироносиця Алла Шаталова, заслужена артистка України Тетяна Школьна, співачка Леся Луців, громадський діяч і літописець заходу Віктор Горбач.

Відкривши на Контрактовій площі квест “Нескорені: місія — безпечна країна”, освітній захід для дорослих та дітей про міну безпеку, долучився до акції “Тарасова верба” і голова тернопільського земляцтва в м. Києві “Тернопілля” Іван Башняк. Після фотосесії на згадку про подію в столиці України всі учасники перейшли на живописну галявину серед вікових дерев. Змагання відкрив почесний президент ВФ “Спас” Олександр Рябека. Відбулася презентація професійно виконаного відеокліпу легендарної

групи “Хорта” на пісню Андрія Лободи “Є така забава лава на лаву”. Олександр Притулу передали малиновий козацький прапор “Перший козацький полк”.

Також передано ікону Пресвятої Покрови Богородиці, щоб оберігала і захищала всі благодатні проекти на розбудову козацтва та зміцнення його сили. Вручено запашний коровай на вишитому рушникові від НСПУ, Спілки офіцерів України, Національної Ради жінок України, ГО “ВО “Поступ жінок-мироносиць”, учасників “Мистецького спецназу”, ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, Канівського національного Шевченківського музею, Медичного центру “Джерело”, ГО “ВО “Земляки Придніпров’я”, громади с. Шевченкове (батьківщина Тараса Шевченка), Асоціації земляцтв областей України, Київського професійного коледжу з посиленою військовою та фізичною підготовкою, волонтерського об’єднання “Павучихи”, козацтва та всього українського народу. Президент ВФ “Спас” Олександр Притула, взявши до рук козацький прапор, поцілувавши ікону та коровай,

запевнив, що прагнутиме і надалі зміцнювати поступ козацького руху по Україні.

На фестивалі приїхали співці зі своїми керівниками із Запоріжжя, Дніпра, Житомира, Харкова, Фастова, Львова та ін., демонструючи неабиякий вишкіл та вміння, що засвідчувало відданість козацьким звичаям та високим духовним цінностям. Полонив глядачів і суддів виступ Театру козацького бою “Запорозький Спас”, художній керівник Саша Мурцхваладзе. Відбулися поєдинки під керівництвом досвідченого кошового отамана Запорозького козацтва Костянтина Рижова та голови суддівської ради Володимира Беленкова. Прекрасні результати показали колективи на чолі з Інною Лесько, Романом Покотилом, Тарасом Гупалом, Жаклін Літавою, Максимом Голобородьком, Володимиром Волковим. Вразала згуртованість і єдностайність, неабияка самовіддача кожного учасника параді козацького вишколу.

На фестивалі була розгорнута виставка “Вивосвіт України” — творчий доробок заслуженого художника України Олександра Охупкіна, який кожним своїм полотном утверджує ідентичність української нації. Також представлено автентичні рушники та хустки з приватного зібрання авторки. Вдячна голові ГО “Рух Змін” Андрію Кошарі, який організував перевезення виставки в парк “Наталка”.

У фіналі заходу лунали патріотичні пісенні твори лірника Національної капели бандуристів України Івана Степанова та у виконанні співачки Лесі Луців. Я продекламувала авторський вірш “Козацька родина”.

Щедро пригостили всіх присутніх запашним козацьким кулішем і львівськими круасанами.

Вдячність представникам керівництва Оболонського району Володимиру Віровцеву, Ользі Бондарчук та колективу парку “Наталка”. Вдячність партнерам заходу “Львівські круасани”, Львівській федерації “Спас”, Всеукраїнській профспілці спортсменів ПФСКС, Академії здоров’я і успіху “Спас”, Національній капелі бандуристів України та всім учасникам фестивалю.

Кирила Фесика. Чемпіонат України з українського рукопашу “Спас”, українські національні бойові мистецтва, розділ “лава на лаву” відбулися також за підтримки Міністерства молоді та спорту України, міністра Матвія Бідного та його команди етноспорту.

У центрі парку “Наталка” всі згуртувалися в єдиному козацькому колі. Потім Олександр Притула передав слово мені, і разом із Вікторією Колесник, директоркою Літературно-меморіального музею імені Максима Рильського, ми представили історичну основу акції “Тарасова верба”. У 2012 році ініціативу з проведення акції “Тарасова верба” підтримали Вікторія Колесник та Максим Рильський, голова БФ “Троянди й виноград” ім. Максима Рильського, надавши можливість заготовити для саджанців гілки з Тарасової верби на садибі Максима Рильського.

Перед початком фестивалю учасники зібрання перейшли до мальовничого схилу на березі Дніпра, де працівники “Зеленбуду” вже означили місце висадження алеї “Тарасових верб”. Захід розпочали з освячення та благословення священника Православної Церкви України Іллі Істратова. Саджили алею “Тарасових верб” разом із Олександром Притулою за участі заступників голови району — Володимира Віров-

лани Садовенко, а також учні школи І-ІІІ ступенів №232 Оболонського району м. Києва спільно з директоркою Вікторією Рижовою та заступницею Ольгою Наум. Всі діти були в святкових національних вбраннях. Саджаючи вербу, діти з Театру пісні “Ладоньки” заспівали українську на-

Дмитро КОЛЯДЕНКО,
президентський стипендіат
2025 року, лауреат Міжнародної
німецько-української
премії імені Олеся Гончара

Казки утворилися з міфів унаслідок дії декількох процесів. По-перше, сюжет утрачав священну функцію й натомість набував різних прикрас. По-друге, якщо міф перебував зазвичай поза мораллю (“по той бік добра і зла”, як говорив Ніцше), то казка була спрямована на дітей і мала виховну мету. Кожна казка потребує **дешифрування** — з’ясуван-

Дитяча астрономія в українських казках

ня того, **які саме знання в ній закладено**.

Наприклад, круглий хлібець — Колобок — символізує сонце, а наростання небезпеки з боку звірів — зменшення сонячної сили від літнього до зимового сонцестояння. Світло проходить повз сузір’я Зайця, Вовка, через Змієносця (що обрисами нагадує ведмедя) і, нарешті, потрапляє до пащі Лисиці — лук сузір’я Стрільця нагадує роззявлену пащу. Варіантами такої “зодіакальної каз-

ки” виступають оповіді про Ріпку і Курочку Рябу. В обох випадках мишка символізує маленьке сузір’я (можливо, Дельфіна — з хвостиком) біля точки зимового сонцестояння.

Казка про Рукавичку оповідає про рух сонця від сузір’я Близнюків, що своєю формою нагадує саме рукавичку, до сузір’я Змієносця, схожого на ведмедя. Зі сходом Змієносця Близнюки заходять.

У казці про Козу-дерезу тва-

рина перемагає Зайця та Ведмедя (сузір’я Зайця та Змієносця — останнє в образі Ведмедя так само, як у казках про Колобка та Рукавичку), але її саму перемагає Рак — однойменне сузір’я. Річ у тім, що зі сходження Рака Козоріг заходить.

Якщо казки про Колобка та Рукавичку описують півріччя від літнього до зимового сонцестояння (але зі зміщенням у другій казці точки літнього сонцестояння з Рака у Близнюки), то казка

про Солом’яного Бичка, якого розтоплює сонце, прямо вказує на силу тепла денного світила в сузір’ї Тельця.

Так у давнину маленьких дітей навчали стародавньої священної науки — астрономії, яка дозволяла орієнтуватись у календарі, правильно визначати річні цикли погоди, рослин та тварин, відзначати стародавні язичницькі свята.

Незабаром у книжковій серії “Народження України” має вийти книжка “Народження української казки”, де про різні давні науки в українському фольклорі йтиметься детальніше.

Роман ГОРАК,
м. Львів

До останнього подиху...

Такі, як він, за свої патріотичні переконання закінчували життя в тюрмах та катівнях. Михайло Дмитрів, навпаки, – народився в катівні КДБ, в Городку, куди з Вовчух зігнали чергову партію жителів, аби вони під тортурами виказали, де переховуються бійці УПА. Серед пригнаних на катування була і його матір Параскевія Гринявська.

Під крики катованих людей він і народився 25 травня 1950 року на порозі камери, куди встигла доповзти, благаючи порятунку, матір. Слава Богу, що серед пригнаних була сільська повитуха, яка й прийняла його на світ Божий.

Місцем його народження однак у документах було вказане село Вовчухи, куди відпустили матір, не вибивши з неї жодної інформації. В селі була рідня, яка опинилася там, коли після пресловутої операції “Вісла” її із села Коровиця Лісова, що на Любачівщині, викинули голою-босою та пограбованою на виживання на Тернопільщину.

Його батько Андрій Дмитрів був сотником повстанської армії і за завданням командування був перекинутий із Закерзоння на Львівщину. Був повінчаний, але керівництво УПА не рекомендувало офіційно оформляти шлюб.

Село Вовчухи, де минуло дитинство Михайла Дмитріва, славилось високою національною свідомістю. Тут священником віддавна був письменник і громадський діяч Василь Загаєвич, і до нього 1902 року на Зелені свята в гості разом із Володимиром Гнатюком, пізнішим академіком, приїхав Іван Франко, який у місцевій церкві Святого Юрія читав “Діяння апостолів” замість хворого дядка.

На час народження в катівні сина батькові вдалось влаштуватися на роботу на курорт в Любін Великий, що неподалік Городка. Проте невдовзі Андрія Дмитріва було викрито та відправлено в Карлаг – сталінський концтабір на півночі. З підірваним здоров'ям він повернувся додому через сім років, коли його син вже ходив під маминим прізвиськом до сільської школи.

Мистецький талант у Михайла проявився досить рано. Поезія Шевченка справила на нього такий великий вплив, що хлопчиною він виліпив із глини скульптурний портрет Кобзаря, чим здивував односельців і вчителів. За їхньою порадою після закінчення восьмирічної сільської школи він вступив на навчання у Львівське училище прикладного та декоративного мистецтва.

Вже на першому курсі з'ясувалось, що природа нагородила Михайла багатогранним талантом. Особливо це відчувалося у його графічних роботах, які на конкурсах здобували високі оцінки і рекомендувались для тиражування. Проте Михайла Дмитріва більше цікавила скульптура. І хоч у Львові було багато відомих скульпторів, проте скульптурного відділення ні в училищі, ні в Інституті прикладного та ужиткового мистецтва на той час не було.

Дипломною роботою Михайла Дмитріва було виготовлення в'їзного знаку до міста Городка, який повинен був стояти при в'їзді в місто з боку Львова. Диплом екзаменаційна комісія на чолі з Дмитром Кривавичем, майбутнім лавреатом Шевченківської премії, оцінила на “відмінно”. В композиції знаку було три колони, на яких були написані історичні назви старого міста, перша літописна згадка про яке датується 1213 роком. Три колони для влади Городка видалися нагадуванням про український тризуб, тому місцева влада була категорично проти встановлення такого знаку. Понад те, вона дала зрозуміти авторів, що добре знає, хто його батько...

Училище Михайло Дмитрів закінчує з відзнакою, що давало право вступати у вищі навчальні заклади поза конкурсом.

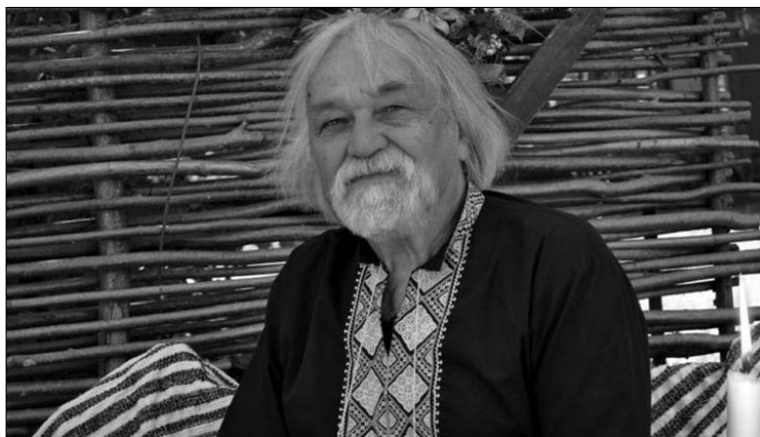
Після закінчення училища два роки віддав службі в рядах радянської армії, а після демобілізації 1973 року вирішив продовжити навчання. Дмитро Кривавич радить йому продовжити освіту в

Ленінградській академії художеств, де колись вчився Тарас Шевченко.

Їхав у Ленінград Михайло Дмитрів через Київ. Тут зупинився, подав документи в місцевий Художній інститут і вирішив, що буде навчатись тут. Інститут мав скульптурний відділ, але цього року на нього був шалений конкурс. Набиралось тільки сім студентів, а заяв було 47. Тому вирішив вступати на графіку, де конкурс був значно меншим. У цей час вийшла постанова щодо сільських дітей, яких мали приймати на навчання в першу чергу. Та не це було вирішальним, а рівень майстерності вступника. Вже на перших порах навчання стало зрозуміло, що Михайло Дмитрів має рідкісний талант скульптора. Тому його було переведено з графіки на скульптуру.

Київ, де не можна було й почути українського слова, вразив його. Михайло ж привертав до себе увагу не тільки тим, що спілкувався винятково українською мовою. Поведінка, манера тримати себе завжди виділяла його з поміж студентів, які ставились до нього з повагою, а він користувався у них авторитетом. Жив Михайло в гуртожитку, в якому мешкали студенти всіх мистецьких вузів Києва.

Під опікою ЦК ЛКСМУ була створена група студентів, які почали займатися вивченням етнографії рідного краю, пам'яток архітектури та культури. До неї ввійшли студенти різних вузів столиці України. Тут були такі особистості, як згодом лавреат Шевченківської премії поет Василь Герасим'юк, Кирило Стеценко, внук композитора Кирила Стеценка, Богдан Гульчій, Тарас Мельник, Микола Лисаківський, опісля відомий скульптор з Чернівців, автор тамтешніх пам'ятників Тарасу Шевченку та Юрію

Федьковичу, а також майбутній композитор Володимир Зубицький. Створена група найчастіше мандрувала Карпатами і, безумовно, привернула пильну увагу органів КГБ. Усіх було звинувачено в українському буржуазно-націоналізмі. Про це навіть доповіли першому секретарю партії Володимиру Шербицькому.

Почався терор. Михайлові Дмитріву загрожувало виключення з інституту, однак на той час його захистив народний художник України, професор Іван Васильович Макогон (1907–2001), який був фронтовиком, служив у саперах, а свого часу вивчав скульптуру у легендарного українського скульптора, уродженця Яворівщини на Львівщині Івана Севери. Авторитет і заступництво Івана Макогона врятувало Михайла Дмитріва від виключення і дало можливість закінчити інститут з відзнакою.

Серед запропонованих Михайлом Дмитрівим робіт для своєї дипломної роботи були скульптурні портрети Василя Стефаника, Соломії Крушельницької, Івана Франка, Юрія Дрогобича, Маркіяна Шашкевича та учасників “Руської Трійці”. Однак вчена рада інституту не погодилась з та-

кою пропозицією дипломника, вирішено було дати йому виготовити скульптуру, яка мала б символізувати злиття Десни з Дніпром.

Для реалізації задуму “Десни та Дніпра” дипломнику виділили натурницю, яка мала символізувати ріку Десну, та чоловіка, який мав символізувати Дніпро, що “реве та стогне”. І хоч це було не те, що хотів дипломник, але він взявся до запропонованої роботи і невдовзі виніс її на попередній огляд. Роботу, яка була виконана в дусі народних уявлень, відхилили. Вчена рада зажадала від дипломника виконати запропоновану композицію в реалістичному дусі.

Михайлу Дмитріву запропонували зятись за виготовлення пам'ятника Василю Стефанику в селі Русів. Для цього – поїхати в Русів, вибрати місце і розробити проєкт.

Йому не потрібно для цього кидатись і терміново вивчати твори Василя Стефаника. Знав їх з малих літ, жив ними. Вони були про тих людей, з якими вирослав. Знав про автора не тільки як “музицького Бетховена”, “володаря дум селянських”, автора “Камінного хреста” та “Новини”, а й поборника національної ідеї, вільної та незалежної України, що яскраво відбилось у його “Синах” та “Марії”.

У Русів їхав як на прощу, де кожен кусник землі освячений генієм Василя Стефаника. Його вразили обстрижені верби, що стояли вздовж дороги, яка вела на обійстя Василя Стефаника. Ці верби щороку підстригали, і вони випускали нові гілки, які тягнулись до сонця. Вони видались йому селянськими руками, простягнутими до неба, які благали справедливості і захисту від тих знущань, яких постійно на своїй землі зазнавали селяни. Захисту від комуністичної сваволі і колгоспного рабства.

Вони й підказали Михайлові Дмитріву композицію пам'ятника. Василь Стефаник мав стати на їх захист і на сторожі, як Шевченко, “поставити слово”.

Один із тих проєктів, який показав керівникові дипломної роботи, вразив Василя Бородаю, і він дав розпорядження негайно приступити до реалізації задуму. Вчитель поступився дорогою своєму талановитому учню, що трапляється не так часто. Хотів, аби робота Михайла Дмитріва, а не його, була в Русіві.

Згідно з тим задумом, пам'ятник мав стояти перед входом на садибу Василя Стефаника. За

плечима його в полі виднівся кам'яний хрест Івана Дідуха, поставлений ним перед виїздом до Канади. Це був пам'ятник всім тим, кого не могла прогнати рідна земля, і вони вимушені були покидати її в надії на краще майбутнє.

Перед пам'ятником йшла дорога, обсаджена вербами. Тією дорогою письменник колись пішов у світ, а тепер люди йдуть на прощу до нього.

Пам'ятник Василю Стефанику був на низькому постаменті і немов виростав із землі, що ще більше підсилювало образ письменника та його кровний зв'язок з батьківщиною. Такий тип пам'ятників без постаменту на той час не практикувався. Вони з'явилися значно пізніше, а тому пам'ятник Василю Стефанику був у цьому аспекті першим.

Представлена на захист робота вразила всіх. Думка всіх була одностайна: такий пам'ятник має стояти в Русіві.

Пам'ятник сподобався синам Василя Стефаника, але ідею встановлення його не підтримало тодішнє Міністерство культури УРСР, де його тамтешні працівники, до яких прийшов за підтримкою та листом від інституту Михайло Дмитрів здивовано запитали “кто такой Стефаник”, а через деякий час надійшла і відповідь Міністерства: фінансової підтримки не буде.

Михайло Дмитрів вирішив розпочати справу довести до кінця самостійно, не маючи ні від кого жодної матеріальної підтримки. Потрібні були великі кошти, але робота була настільки вражаючою, що авторів довелося, зайшовши у борги, заплатити тільки за вартість металу, з якого була зроблена виклотка фігури. Всі інші роботи були виконані безкоштовно. Майстри, що виконували основні роботи, розуміли мистецьку цінність твору скульптора. Оскільки Михайло Дмитрів не мав своєї майстерні і вже не міг користуватись майстернями Інституту, то всі роботи з виготовлення пам'ятника проводив у майстерні Валентина Івановича Злоби, відомого скульптора, народного художника України. Разом із ним Михайло Дмитрів опісля буде працювати над встановленням пам'ятника героям Букринського плацдарму неподалік Переяслава-Хмельницького, а також низки статуй у Верховній Раді, зокрема відомої – “Наука і Мистецтво”.

От дуже комусь не сподобалась увага до молодого скульптора з боку метрів української скульптури та синів Василя Стефаника, в результаті чого місцеві компартійні органи, спираючись на дані КГБ, категорично стали проти встановлення пам'ятника, бо, як з'ясувалося, автор пам'ятника Михайло Дмитрів є сином колишнього сотенного Української повстанської армії Андрія Дмитріва. Зрештою, Михайло Дмитрів ніколи не приховував цього факту своєї біографії. Це й стало причиною того, що протягом десяти років його не приймали у Спілку художників. В анкеті для членства стояло запитання, де перебували батьки під час Вітчизняної війни, і Михайло Дмитрів писав, що були репресовані. З Москви щороку надходила негативна відповідь, щороку потрібно було поновлювати заявку на членство.

Безсилями виявились Василь Бородай і весь інститут, який тоді вважав і вважає тепер, що пам'ятник роботи Михайла Дмитріва є найкращим пам'ятником Василю Стефанику серед усіх споруджених.

Оскільки пам'ятник був вже готовим, а поставити його в селі було неможливо, Семен Стефанік скористався своїми становищем — і пам'ятник було тимчасово встановлено в листопаді 1980 року в селі Ясеніві Бродівського району на Львівщині, що в 17-ти кілометрах на південь від міста Бродів, у колгоспі, який носив ім'я Василя Стефаніка. В цьому селі свого часу священником був батько Маркіяна Шашкевича.

Михайло Дмитрів привіз пам'ятник на машині з Києва. Жодного урочистого відкриття не було.

До того ж, як на нещастя, 15 березня 1981 року помер Семен Стефанік, якого всупереч його волі було поховано на відомому Личаківському цвинтарі у Львові, а не в Русові, поруч із могилою батька та рідних.

Дорога Михайлу Дмитріву була перекрита. Але він не перестав творити.

Розповіді матері та односельців про звірства, які вчиняли під час операції “Вісла” з “добровільного” переселення українців з прадідівських земель Армія Крайова, а також нові “визволителі”, надовго засіли в серці Михайла Дмитріва. Доля дала йому в руки долото та глину, аби він увіковічнив назавжди страждання українського народу. Він підкорився Долі. Створена ним опісля “Пієта” — це пам'ятник його народові, який пережив страхіття. Композиція пам'ятника розміщена у формі, яка нагадує відому картину зняття з розп'яття Ісуса Христа. Народне горе, відчай, біль у цій композиції вражають. Мало кому зі скульпторів вдалось, зафіксувавши біль у камені, нагадати прийдешнім поколінням Хресну дорогу, якою пройшов український народ.

Мав честь Михайло Дмитрів для свого села зробити ще один подарунок, який увіковічнив незабутню подію, коли в гості на зелені свята до тутешнього священ-

ника, а одночасно і письменника, Василя Загаєвича 1902 року завітав Іван Франко і в сільській церкві святого Юра під час служби божої читав “Апостола”.

Стелла, яка стала в центрі села насупроти церкви, відобразила священника Василя Загаєвича та Івана Франка, що клали руки на Святе письмо, ніби клянучись жити за його писанням.

Відкриття пам'ятника було дуже велелюдним і урочистим. Вперше на одній площині вєдино склали руки священник і той, кого назвуть українським Мойсеєм, що сорок літ вів свій народ до землі обітваної.

1996 року в Городку, де Михайло народився, на центральному майдані навпроти відомого будинку адвоката Лонгіна Озаркевича, що був осередком українського життя в місті, через що місто називали “Підльвівськими Атенами” і де неодноразово побували Іван Франко, Василь Стефанік, Соломій Крушельницька, Станіслав Людкевич та багато українських діячів культури, і де жив Лесь Мартович, Михайло встановив вражаючий пам'ятник репресованим, який назвав “Поранений ангел”.

На високій колоні, що символізує державність, опираючись на хрест, стоїть навколішках ангел з пораненими крильми. Той самий ангел, який має провадити по життєвій дорозі людину і охороняти її від всього зла.

Пам'ятник став домінантою міста. Попри трагічну свою суть, він є оптимістичним. В образі пораненого ангела воскресає віками гноблений український народ, який за свою волю і незалежність спливав кров'ю, платив незчисленними жертвами, але який ніколи не корився загарбникам.

На згадку про своє народження в Городку Михайло Дмитрів подарує настінний барельєф, присвячений “Просвіті”, на будинку, в якому це Товариство було розташоване до війни. Цей ба-

рельєф також в пам'ять батьків скульптора, які були членами цього Товариства.

Нелегкою, попри все, залишалась життєва дорога скульптора. Часто мусив перебиватись тимчасовими заробітками. Біографічні дані не дозволили йому навчатись в аспірантурі, куди його рекомендували після закінчення вишу. Не мав де жити, не мав майстерні. Не мав надії, що батька відгукнеться до нього на батьківщині, де в штики зустріли його пам'ятники.

На той час його дружина Даниїла Чорна з Вовчух, з якою одружився 1978 року, закінчувала Львівське педагогічне училище, і Михайло порадив їй брати на правління на Київщині. Після довгих пошуків знайшла роботу виховательки дитячого садочка в Малій Снітинці, що за п'ять кілометрів від Фастова біля річки Унава на автодорозі Фастів — Київ. Опісля вона закінчить факультет української філології Київського університету ім. Тараса Шевченка і стане працювати у місцевій середній школі завучем. На початках для подружжя у гуртожитку було виділено одну кімнату, в якій прожили десять років, виховуючи двох дочок — Мирославу, 1978 року народження, та Осану, 1980 р. н.

Село Мала Снітинка має захопливу й героїчну історію, тут відбувся третій поділ Речі Посполитої.

У 1920—1922 роках багато жителів села брали участь у повстанських гайдамацьких загонах і мотовилівському петлюрівському повстанському комітеті, через що були репресовані новою більшовицькою владою.

Не залишився байдужим Михайло Дмитрів до долі великого українського композитора Кирила Стеценка. На прохання його сина Вадима він виконав 1982 року для села Веприк, що неподалік Фастова, меморіальну стелу заввишки чотири метри. У це село композитор прибув у грудні 1920

року священником як представник новоствореної Української автокефальної православної церкви, аби прийняти прихід у першій на Фастівщині українській парафії церкви Св. Параскеви. Несподівана смерть від тифу 29 квітня 1922 року обірвала життя композитора. Довгі роки ім'я композитора зневажалось радянською владою, але після смерті Сталіна у період “хрущовської відлиги” ім'я Кирила Стеценка знову зазвучало.

Не були перші роки життя Михайла Дмитріва на новому місці щасливими. Аби вижити, вимушений був в місцевому колгоспі орендувати теплицю, в якій вирощував помідори. Не став благаючи владу, не став ліпити катів українського народу, як це робили інші.

Перебудовчі процеси покликали Михайла Дмитріва до активної громадської роботи. Він стає одним із засновників осередку Товариства “Просвіта” і довгий час у Малій Снітинці існував єдиний в районі Народний дім “Просвіта” на зразок колишніх просвітницьких хат-читалень.

1989 року його нарешті прийняли у Спілку художників. Це принаймні давало йому право отримати майстерню, де він міг займатись скульптурою.

Не маючи можливості творити скульптуру великих розмірів, Михайло Дмитрів зосередився на малій скульптурі та на станкових роботах. Будучи викинутим із мистецького ринку, де панувала корупція в замовленні робіт, він так і не зміг реалізуватись в тому обсязі, як реалізував свій творчий потенціал у пам'ятнику Василю Стефаніку.

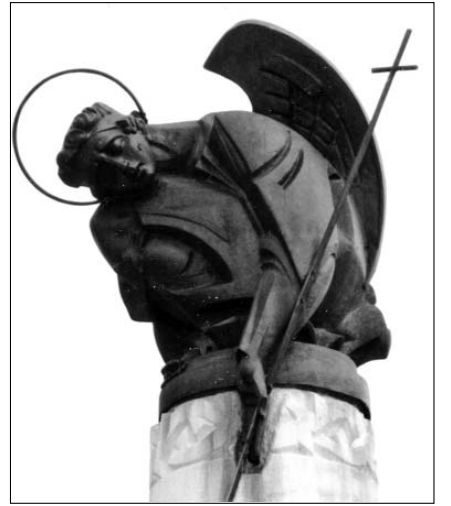
Витрачаючи час на те, аби вижити, Михайло Дмитрів все-таки зумів зробити для нашої культури чимало. Достатньо глянути на скульптурні портрети видатних діячів української культури — всесвітньо відомої співачки Соломії Крушельницької, виконаний 1985 року; погруддя лавреатів Шевченківської премії Василя Герасим'юка, Ігоря Римарука, виконані в цей важкий час, як і образ мандрівного філософа Григорія Сковороди, ніби солідаризуючись в тому, що “Світ ловив мене, та не спіймав”.

Михайло Дмитрів також створив низку медалей, серед яких “Народженням у місті-герої Києві”, “100 років від дня народження К. Стеценка” (обидві — 1982), “Земля і люди” (1984) та “М. Бойчук”.

1992 року він виконує скульптуру рівноапостольних Володимира та Ольги для церкви в місті Гамільтоні, що в Канаді. Скульптура заввишки в два з половиною метри виконувалась у глині в київській майстерні, у Києві відливалась у бронзі, а відтак через Німеччину була відправлена в Канаду до місця призначення.

Тільки 1993 року він зміг організувати дитячу художню студію образотворчого мистецтва при Малоснітинському осередку товариства “Просвіта”, головою якого був від цього ж року.

Міжнародне визнання Михайла Дмитріва приходить 2000 року, коли його разом з відомим українським скульптором і товаришем по навчанню у Львові Любомиром Яремчуком запрошують створити цілу низку скульптурних призов для Віденської опери, які вручались переможцям різних музичних конкурсів, у тому числі й конкурсу, присвяченому пам'яті відомого співака Френка Сінатри. Робота у Відні тривала п'ять років. Працював Михайло

Дмитрів у відомій з часів Римської імперії каменоломні у Санкт-Маргаретені, що в Бургенланді, виконуючи замовлення дирекції Віденської опери.

Тут Михайло Дмитрів створив цілу низку філігранних скульптур для різних замовників, які поповнювали свої колекції. Серед тих скульптур “Адам і Єва” (2002), “Кармен” (2002), “Монах” (2003), “Отець Піо” (2003). Часто з виготовлених скульптур на замовлення колекціонерів доводилось робити повторення. Успіхом користувалися скульптури покровителя пожежників Св. Флоріана та Св. Христофора — патрона тих, хто в дорозі (мандрівників, водіїв, моряків).

Михайлу Дмитріву випала честь 14 листопада 2008 року на станції Мотовилівка (сmt Борова) відкрити пам'ятник Федору Чернику та Миколі Загаєвичу, сотні яких брали участь у Мотовилівському бою, що відбувся 18 листопада 1918 року. Мечем, встромленим у землю, відзначена ця перемога на пам'ятнику роботи Михайла Дмитріва. На кінцях руків'я цього меча — портрети Федора Черника та Миколи Загаєвича. Меч із руків'ям має вигляд хреста, який довгі роки несла Україна до своєї незалежності, приносячи в жертву своїх найкращих синів. Цей пам'ятник є чи не найкращим серед створених у пам'ять про Січове стрілецтво.

...Він не став народним художником України, хоч на це звання заслужив.

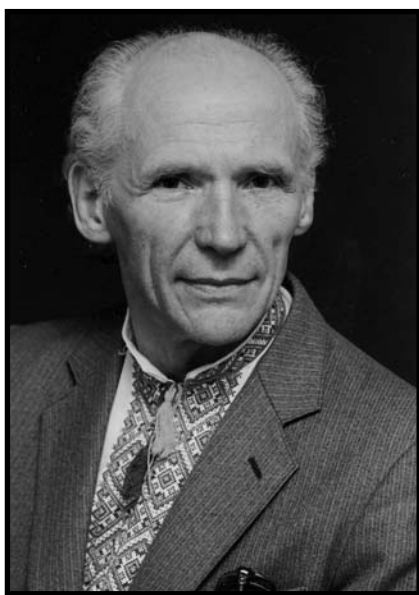
Дочекався внуків. дочекався української державності батько Андрій, який помер 1999 року. дочекалась і мати, яка прожила 93 роки і упокоїлась 2018 року. Обоє прийняла Вовчухівська земля.

Михайла Дмитріва прийняла земля Нової Снітинки. Відійшов 1 липня 2025 року. Ще перед тим його 75-ліття від народження урочисто відзначила Городоччина. З цієї нагоди відбулась презентація книжки, присвяченої йому: “Дорога Михайла Дмитріва”, що вийшла 2025 року у львівському видавництві “Растр-7”. Він став почесним громадянином міста, в якому народився.

А роком перед тим за кошти його товариша з київських часів Богдана Гульчія в Коломиї було відкрито пам'ятник Василю Стефаніку, який Михайло Дмитрів виконав на прохання синів Василя Стефаніка для Русова.

Це справді достойний пам'ятник великому Стефаніку. За отриманий від мецената Богдана Гульчія гонорар Михайло Дмитрів закупив машину для ЗСУ.

...Стоїть на центральному майдані старовинного Городка його “Поранений ангел” — вічна скорбота і плач над нашою нелегкою історією і дорогою, якою йшов український народ до своєї державності. Як і згадка про нього — сина своєї землі, який служив їй до останнього подиху.

У глибокій скорботі

Пам'яті видатного просвітянина Віктора Косяченка

ність на утвердження національної гідності, популяризацію української мови, літератури, історичної пам'яті. За його ініціативи видано низку знакових книг, відновлено журнал “Ластівка”, проведено науково-практичні конференції, споруджено пам'ятну стелу “Літописцям Руси-України”.

Його праці — монографії, антології, публіцистика — стали дороговказом для поколінь педагогів, науковців, просвітян. Віктор Трохимович був не лише дослідником, а й подвижником, який об'єднував навколо себе людей, здатних мислити, творити, берегти. Його слово гостре й любляче, його праця невтомна, його постать гідна шани й вдячності.

Професійну роботу і громадську діяльність Віктора Трохимовича гідно відзначено званням заслуженого працівника освіти України, почесною відзнакою НСПУ, преміями газети “Літературна Україна”, освітянськими преміями імені Омеляна Поповича та Івана Бажанського, медалями “Будівничий України” ВУТ “Просвіта” та “На славу Чернівців”. Ці відзнаки — не лише знак пошани, а й свідчення того, що його слово, праця і громадянська позиція залишили глибокий слід у серці україн-

ської науки, освіти і культури.

З вдячністю і щирим співчуттям схилиємо голови перед вашим болем, Валентино Прокопівно. Віктор Трохимович був не лише відомим ученим, письменником, просвітянином — він був вашим чоловіком, другом, однодумцем, з яким ви пройшли шлях служіння рідному слову, культурі, Україні. У любові, турботі, спільній праці він знаходив силу творити, писати, надихати. Ви були його берегинею — не лише в домі, а й у великій справі, яку він здійснював для народу. Просвітянська родина Буковини обіймає вас у скорботі — з глибокою вдячністю за жертвність, мудрість і вірність. Нехай Господь утішить серце, а пам'ять про Віктора Трохимовича — видатного українського просвітника — буде благословенням для всіх нас. Нехай Господь упокоїть його душу серед праведників. Вічна пам'ять і любов посеред нас.

Іван ДЕРДА,
голова Чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”, народний артист України,

Центральне правління ВУТ “Просвіта” глибоко сумує у зв'язку зі смертю нашого побратима Віктора Трохимовича Косяченка. Світлоти рідним, усім, хто знав покійного просвітянина.

Валентина КОВАЛЕНКО,
письменниця, літературознавиця,
кандидатка педагогічних наук

Закінчення.
Початок у ч. 38 за 2025 р.

Сестра Лукія

Найулюбленіша Тодосева сестра Лукія Степанівна, у якої часто шукав прихистку поет-скиталець, народилася двома роками пізніше від свого талановитого брата — у 1897 році. Очевидно, батьки дали їй ім'я “слабонародженої” у 1892 році дівчинки Лукії, яка прожила усього шість тижнів.

Є припущення, що розлого і психологічно зглиблено описана Тодосем Осьмачкою у його автобіографічній “Ротонді” конфліктна сцена з сестрою із їхнього дитинства (чит. в розділі “Куцівський знахар”) мала місце в реальності. Тою сестрою очевидно й була Лукія (оскільки Уляна молодша від брата аж на 14 років).

Через спогади Лукії про Тодосю, переказані її онукою Валентиною Іванівною Пантелеєвою, просочують неперепутні материнсько-сестринська любов і глибокий жаль за його важку долю Поета: “...Згадала, як навесні 1942 року зайшов Тодось попроситися.

— Ти куди? — питаю.

— До Львова, шукати одностудію. Боротися з фашистами проти комуністів я не хочу, і з комуністами проти фашистів я не бажаю. Всі вони однакові. Немає українському селянинові волі тут, на рідній землі. Піду її шукать на чужині.

— Отже, не повернеться, — подумала я, прошепотівши молитву до Богородиці: Господи! Яка ж в тебе, братику, доля нещаслива. Мученик ти, мученик, як мені тебе шкода, — промовила я одними губами. Повернулася до сонця, що ховалося за обрій Лукіївки, туди на захід і услід Тодосеві перехрестила дорогу” (“Неждані гості”).

А вже через два роки, у 1944, енкаведисти із сільськими поплічниками-активістами влаштували у дворішці родичів “зрадника” Лукії і Віктора Лукіїв обшук. Тоді на горищі знайшли та вилучили перше (без цензури) видання “Кобзаря” Шевченка, альбом-альманах поетів “Ланки” з фотографіями Тодосю Осьмачки, Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного, Григорія Косинки, Рильського, Тичини, Плужного, Якова Качура... Всіх цих відомих письменників сестра Лукія запам'ятала, можливо, завдяки братові, чийсь із них твори читала, знала, певне, не одну історію їхніх творчих і людських стосунків.

Узагалі ж, за спогадами рідних, Лукія Степанівна була жінкою “начитаною”. Знала напам'ять Т. Шевченка, О. Пушкіна, М. Лермонтова...

Від свого батька Степана успадкувала і знахарські здібності: “уміла рятувати твар”, як і батько, розуміла мову і поведінку мисливських хортів, маленьким дітям “вишпигувала бешиху чи переляк”.

Думається, оті її містичні замовляння з

Із ярів родоводу Теодосія Осьмачки

Уривки із книги “Русалко з Куцівських ярів”

1928 р. Тодось Осьмачка із сином Ігорем

криниць рідної української віри типу “Бешихо-бешихице, Навіяна наслана, Иди собі на болота...”, не могли не заживитися у творчій Тодосевій уяві.

Про творчу лабораторію на Лукіївці (його материзні) у сестри Лукії читаємо у газеті “Наші дні” (№6) від 1942 року, в рубриці “Поет розкаже”. Переживши в Ляцкоруні арешти та звинувачення у “підбурюванні проти советів” (1932 — 1934 рр.), Кам'янську в'язницю; насильне етапування до Москви, у Бутирку; п'ятимісячні експертизи в Інституті ім. Сербського; піврічне перебування на Канатчикових дачах у божевільні ім. проф. Кашенка — ці та інші морально-психологічні тортури гнали поета зі “злочинного і жорстокого” міста до рідного села. Села, за словами В. Пахarenка — “з магічною, сакралізуючою силою землі, батьківського заповіту — правічного голосу роду, нації...”, яке для поета було “єдиним духовним осередком, джерелом його життєвої енергії...”. Саме в сестри Лукії Тодось натхненно перекладав „Парізіну” і докінчував оброблювати „Шільонського в'язня” та “Сарданапала” Байрона, “обдумував свій роман” та готував поезії за кордон — в українське видавництво.

Сестринська душа не раз чайно протягом десяти років (з 1952 по 1962) припадала ночами до радіоприймача “Родина”, налаштованого її зятем Іваном Яковичем Вдовикою на “Голос Америки” чи “Німецьку хвилю” — “щоб почути голос від рідної людини із далекого “капіталістичного” Заходу”.

Саме у 1952 році Лукіїн зять Іван, який добре знав німецьку мову, натрапив на приймачі на хвилю радіо “Свобода” для українських слухачів. Тоді несподівано із далекої Філадельфії він почув голос Тодосю Осьмачки, який передавав вітання рідним. На жаль, Лукії так і не вдалося нагоди почути Тодосевий голос, і аж у 1962 році Іван Якович сповістив своїй тещі сумну звістку: брата не стало. Можна уявити со-

бі, як глибоко переживалася сестрою та непоправна втрата.

Лукія Степанівна Осьмачка прожила нелегке, але довге життя — майже 90 років. Долю свою пов'язала із Віктором Яковичем Лукієм — братом учтивих. Цікаво, що батько Віктора, Яків Платонович Лукій, був свідком на весіллі дочки свого двоюрідного брата Прокопія — Івги, отже — матері Лукії і Тодосю. Таким чином, Лукія Степанівна (в дівочтві Осьмачка) “повернула” через чоловіка Віктора дівоче прізвище матері Івги — Лукій.

Віктор був чоловіком “добрячим” — на всі руки майстер: працював у великому млині на Лукіївці — ремонтував техніку; був водієм, а згодом — завмайстернею в колгоспі. А ще умів добре грати на балайці; носив козацькі вуса, а в своєму арсеналі мав пістолета і шаблю.

Після смерті чоловіка, Лукія у 60-х роках минулого століття переїхала на Білоцерківщину. Доживала свого віку у с. Пилипче. Там померла у 1986 році, там і похована. Біля неї покоїться і прах племінниці Ніни, дочки рідного брата Харитона, яка просила її поховати “біля тітки Лукії”.

Їхня єдина дочка Антонина під час окупації потрапила в Німеччину, де і познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком Іваном Яковичем Вдовикою. З війни він повернувся без ноги, закінчив сільськогосподарський інститут, одружився. Народили дочку Валентину, а та поєднала свою долю із Володимиром Пантелеєвим...

Нині спогади Валентини Іванівни і про свою бабу Лукію, і від баби — про поета Тодосю Осьмачку, несуть живу позитивну енергетику про роду Осьмачок-Лукіїв, а, відтак, доточують витоковий образ великого митця слова.

Брат Самійло

Через три роки після народження дочки Лукії — у 1900 — родина Степана і Івги Осьмачок “розживеться” ще одного сина — Самійла. Бідні батьки не знатимуть, що у двадцятирічному віці молодого хлопця буде розстріляно у Червоній армії нібито “за контрреволюцію”. Не знатимуть вони до кінця своїх земних днів і де похована їхня дитина.

Загибель Самійла очевидно стала неабияким потрясінням для Тодосю і як вразливого поета, і як старшого на п'ять років брата: вона на все життя залишила на його серці сліди-рубці, написані імперським “кривавим бичем”. Аби звільнитися від болю тих рубців, Осьмачка у 1921 році (очевидно, тоді загинув Самійло), пише поезію-присвяту “Хто”. У 1922 році вона буде опублікована у першій збірці його віршів “Круча”.

Пізніше, у 432 пісні поеми “Поет” Осьмачка ще раз “нагадає” читачеві той неznikomий біль своєї провини за “закатованого” брата:

...Бо зло, ані його провісник сич
не зникне, хоч і вирвемо у ката
і поламаємо кривавий бич,
що б'є мене, закатувавши брата...

Хрест на горі із розп'яттям людини (поезія “Хто”), охоплений “кривавими туманами” імперського зла, що розсунулося з “півночі на південь” — то розп'яття правди.

На персах землі —
гора
у важке небо зоряне з сонцем
втира чолом.
Од п'ят гори до зір небесних
криваві тумани.
На горі в туманах —

Хрест.
Простяг рамена
Од краю світа до краю,
од сходу на захід.
У світ упала тьнь Хреста
з півночі на південь.
На Хресті — людина...

Це розп'яття тої правди про Україну, яку написав Тодось Осьмачка у роки громадянської війни, висміявши російський більшовизм, і яку заспівають крізь сон вуста двадцятилітнього Самійла, мобілізованого до Червоної армії. За ту правду поплатилася його рідна кров.

“Т. Осьмачка вважатиме, — напише пізніше Ніла Зборовська у своїй “Танцюючій зірці” про Поета, — що він несе на собі провину за смерть брата. Так трагічно розпочнеться творчість поета, і вже з самого початку вона нестиме якийсь фатальний характер.

Про те, що “ця подія довго й боляче гнітила поетову душу”, переповість Марія Кейван: “...Крім глухоти матері, іще одна мимовільна провина супроти найближчої рідні лягла на сумління поета, коли він був дуже молодою людиною. У часи визвольних змагань він склав якусь патріотичну, дуже протимосковську пісню. Брат Тодосю, якого взяли до Червоної армії, раз крізь сон заспівав цю пісню. Його розстріляли за контрреволюцію...”.

В одному з протоколів допиту у 1932 році заарештований поет, розповідаючи про свою родину, серед інших братів назве і померлого “від тифу” в Червоній армії брата. Таким чином, Тодось Осьмачка очевидно не хотів загострювати уваги на справжній причині його загибелі. А, можливо, це була та версія, з якою він намагався звикнути, виправдовуючи свою неприємність до родинної трагедії.

Брат Мартин

Тодосевий брат Мартин народився 14 квітня (за ст. ст.) 1903 року у гніздовищі

Мартин Степанович Осьмачка з дружиною Христею, м. Бориспіль

Осьмачок — с. Ташлик. За метричними даними, хрещеними хлопчиків стали Арефа Матвійович Бондар і дружина Прокопа Гарбаря Тетяна Антонівна.

У книзі актів громадського стану с. Матусів знайдено запис від 29 березня 1924 року про шлюб куцівського селянина Осьмачки Мартин Степановича із матусівською дівчиною Савченко Христею Іванівною. Обоє — однолітки — 1903 року народження. Щоправда, Мартинове прізвище записано без м'якого знаку — “Осмачко”.

У 1925 році молоду сім'ю ошасливив первісток — син Борис, а в 1927 — дочка Ялосовета. Згодом народилося іще троє дітей.

Лукія Степанівна з родичками

Із протоколу допиту Тодосія Осьмачки від 1933 року дізнаємося, що брат Мартин працює в с. Райгород і є членом комуністичної партії. Пізніше із сім'єю він житиме у селищі Головате Бориспільського району Київської області. Після війни працювати-ме начальником міліції райвідділу.

Сестра Уляна

Наймолодша із родини Осьмачок Уляна народилася в 1906 році.

Знову ж таки із допиту арештованого Тодосія Осьмачки (1933 р.) дізнаємося, що його сестра Уляна, заміжня за “парт(ійним) працівником”, живе у с. Райгород Черкаської округи. У шлюбі зі своїм чоловіком Олексієм Масичем (родом із сусіднього Матусова) вона народила двох дочок – Галину і Тамару та сина Ігоря. Як бачимо, і в цій родині ім'я “Тамара” продовжує розвій грузинської генетичної гілки. До речі, своїх синів і Тодось, і Уляна назвали Ігорями.

Чоловік Уляни Олексій працював головним інженером Матусівського цукрового заводу. Згодом його направили на роботу в с. Старе Бориспільського району Київської області, де Олексій став директором уже на тамтешньому цукровому заводі. З часом на Бориспільщину переїхали і Улянині брати – Мартин і Степан – зі своїми сім'ями. Там працювали на заводі. Згодом Мартин повернувся у рідні краї, а Степан осів у Старому.

У часи активних переслідувань советами інтелігенції Масичі змушені були виїхати в Бурятію. За переказами рідних Поета, Улянина Галина “виросла” в артистку оперного театру Казані. На жаль, зв'язки з Уляниними дітьми та внуками втрачені.

Брат Харитон

Саме біля Харитона як наймолодшого (за спогадами рідних) звікував свої земні дні Степан Юхимович. Проте після Харитона (1907 р. н.) народився в 1910 році Степан.

У цій хатині по смерті батька Степана (були це 1930-ті роки) час від часу шукав свого духовного прикорму гнаний “комуністичними хортами” Поет. Саме тут, як писав М. Слабошпицький, творився “най-осьмачковий” твір “Дума про Зіньку Самгородського”; творився “... не в тиші робочого кабінету, серед книжкових стелажів, стосів рукописів... Поема творилася прихапцями, при підсліпуватому світлі гасової лампи у братовій хаті у нічній Куцівці... поза селом на цвинтарі, посеред хрестів...”. Саме тут, на батьківському городі, Тодось закопав у пляшці те своє найбільше духовне багатство, ховаючи його від зайди-ворога. І аж у 1941 році, добираючись із Черкас, “пройшовши більшовицьку стрілянину і переживши жахи повітряних атак, – прибув у Ташлик, а потім і в Куцівку”, викопав та “дописав до „Зінька Самгородського” першу пісню, яка була дуже незадовільно”, як на нього, написана. Ув отой короткий відтинок часу “гостювання” вдома Осьмачка створив і першу частину “свого роману” (очевидно, йдеться про “Ротонду душогубців”). Ці спогади почерпуємо з інтерв'ю поета, опублікованого в газеті “Наші дні” (№6, 1942 р.) під рубрикою “Поет розкаже”.

Що ж до самого Харитона. “Совіцька” м'ясорубка, на превеликий жаль, не оминула і його. До цих пір для нащадків родини наймолодшого з дітей Степана Юхимовича та Івги Прокопівни Осьмачок існує болюче риторичне запитання: “Куди він зник? Де його шукати?”

Викладаючи мозаїку спогадів рідні, вимальовується типова для тогочася картина: передвеликодній, репресивний 1947 рік; у колгоспі – сімба. Харитон разом із сільськими чоловіками – на польових роботах. Увечері повертається додому з повними кишенями січевиці – аби “діти не вмерли з голоду”. Його перестрічає сільський голова Поштаренко і, зрозуміло, влаштовує “трус”. Другого дня запрошує до сільської ради “на розмову” (за іншою інформацією, нібито сам сільський голова, який “упадав” за Харитонову дружи-

23 серпня 1928 р. Похорон Степана Юхимовича Осьмачки, батька поета

ною, спровокував чоловіка на ту крадіжку: мовляв, аби той прийшов уночі та взяв клунок зерна за током. Ясна річ, Харитона там уже “чекали”). Стривожений передчуттям лиха, Харитон просить поради у сестри Лукії, а та нараєла йому тікати до діда Якова у село Пилипче Білоцерківського району. Пробувши у старого три дні, саме на гробки чоловіка, за доносом місцевих, забирає НКВС. Звідтоді його ніхто вже ніколи не бачив. А зі спогадів родички Осьмачок Ольги Шалапи (записаних С. Мошенським), Харитонові нібито ще вдалося втекти від переслідувачів у сусіднє село Малє Городище. Та чоловіка і там знайшли, розстрілявши в яру. Були у Харитона натоді плани, як згадує його онук Володимир, – потрапити до батькового товариша на Західну Україну. Не судилося.

Чи ж мали місце подружня зрада і сексотство найближчої людини? Очевидно, так. Сімейне життя Харитона Осьмачки з Наталкою Порфирівною (в дівочтві – Чернявською), за переказами рідних і односельців-куцівчан, “не було медом”. Жінка славилася неймовірною вродою, була у селі показною. Хоча і Харитін був чоловіком гарним, високим, статним. Народили Харитін із Наталкою четверо дочок: Ніну (1928 р. н.), Тамару (1930 р. н.), Галину (1938 р. н.) та Марію (1942 р. н.). Але Наталка не надто переймалася материнськими клопотами, і, певне що, і обом в'язками дружини. Про її “тріховні” зв'язки із сільським головою та про те, що з її вини зі світу було “зжито” Харитона, сумно-втаємничено подекують і сьогодні куцівчани.

Можливо, такою поведінкою дружини і пояснюється Харитонів “жорстокий” характер? Буцім, за найменшої йому непокори – грубо бив жінку. Хоча онуки-Осьмачки переповідають від своїх старших роду, що всі чоловіки – сини Степана і Івги – були за вдачею “плохі” (тобто, добрі, спокійні), тому ними і “орудували” їхні дружини.

Сам же Харитон любив дружину і багато в чому потурав їй. А вона дозволяла собі відверто заплітати ним (а, можливо, і його батьком, який після смерті Івги залишився жити з сім'єю Харитона). Думається, що ті *свати* (Наталчині батьки, “комуністичні відьми” – про що мовлено в розділі “Куцівський знахар”) не без допомоги і самої Наталки зробили все, аби позбавити Степана Юхимовича укоханого ветеринарної справи – забрати ліки. Ще знедавна відомий на всю округу лікар-знахар такої наруги, очевидно, пережити не міг. Чи сам помер, чи йому “допомогли” – залишається тільки здогадуватися. Якщо ж вірити детальному описові смерті батька у “Ротонді...”, то старий Овсій Брус покінчує життя самогубством – “упорснувши” собі в руку смертельні ліки.

Думається, що живий родинний приклад такого сексотства не тільки свідомо вкраплений в автобіографічну повість “Ротонда душогубців”, а й став іще однією

психічною травмою для самого письменника-Тодося. Пригадаймо, як його герой твору письменник, син Овсія Бруса Іван у своїх сповідних роздумах згадує дружин, які “добре влаштувалися після смерті своїх чоловіків у житті...”.

Не надто прихильно автором “Ротонди” виписаний образ наймолодшого брата Івана Бруса – Мадеса, біля якого звікував старий Овсій Брус свій останній після смерті дружини рік. Недовіру до брата посіяло насамперед те, що він “злигався” з “комуністичним піддекувачем Маздигонном” і через ті зв'язки його характер по суті змінився. “Допомогло” у тих негативних змінах і одруження, після якого Мадес “став заплітати матір'ю, неначе якоюсь худобиною”. Тоді батьки, бідуючи, сходилися докупити і часто говорили про те, що “треба разом умерти, щоб не поневіритися на чужих судилищах у своїм дворі... Бо ж якби не комуна, то хіба б Мадес додумався до таких штурк із своїм батьком?” (мається на увазі допомога Мадеса у конфіскації батькових ліків).

Підозри щодо можливого братового сексотства викликає сцена, коли батько Овсій із старшим сином Іваном під столом у діл закопує рукопис його протимосковського патріотичного твору, і на цю “оказію” раптом нагоджується Мадес. “Тягар мовчання від розуміння того, що вже все майже пропаде завдяки страшному конфліктові батька з Мадесом, просто здавив двох людей до несамовитого оторопіння...”, – читаємо уривок зі сцени зустрічі з “непроханим свідком”. “Заклопотані конспіратори” переживають: сталося “тяжке і неприємне, і нічим неоправдане діло”. Обидва старші Бруси, будучи одного українського крою, одної думки (як Тодось зі своїм батьком) – проти “об'єднання України з Москвою”, потерпають від того, що кров із їхнього роду, уражена зіллям “комуністичних відьм”, отруїть зрадою їх самих – і що обом їм “у рідній землі будуть двері відчинені тільки для виходу на той світ, або для входу тільки у тюрму...”.

Очевидно, таку недовіру, такі підозри щодо свого брата Харитона і його прокомуністичної дружини Наталки Тодось переживав і в реальності. Як зрештою, переживав і те, аби через його навідини не приписали братові “пособничество буржуазному націоналісту”, або й того гірше – “ворогу народа”. Серед переповідок Дмитра Григоровича Щербатюка (1935 – 2018), чоловіка Харитонової дочки Галини, засновника музею родини Т. Осьмачки у Куцівці натрапляємо на те нечесте гостювання поета у своїй кривній хаті, про яку згадувала Харитонова дружина Наталка Порфирівна: “...ніколи приходив Тодось ввечері до їхньої хати, постукає тихенько в шибку. Як-що запросять – прийде до криниці, обіллється холодною водою, одягнеться, а потім іде до хати. Якщо є чим пригощати, то поставлять на стіл..., а пізно ввечері йшов кудись у скирти” ().

Узагалі ж, про безслідно зниклого Харитона, а тим паче у присутності одно-

сельців, родичі вголос помежи собою не говорили. Зрештою, як і про Тодося. І якими ж відчуттями-враженнями це знищення “жидівською радвладою” іще одного рідного брата окошилося на вразливий душі Поета?

Брат Степан

У сповідному розписі с. Куцівки за 1914 рік (в історичному архіві України в м. Київ) уперше зустрічаємо запис про родину Степана і Івги Осьмачок у повному складі із зазначенням віку. Так, Степан-молодший у тому переліку значиться 4-річним, отож, очевидно народився у 1910 році.

Зі свідчень Поета на допиті (1933 рік) – “брат Степан живе в с. Куцівка, навчається у вет(еринарній) школі в м. Сміла...”. Тож, як бачимо, Степан вирішив піти батьковою “стеєю” – “лікувати твар”. Та, видно, життя розпорядилося інакше: гнаний сімейними негараздами із одного місця проживання в інше, постійні пошуки роботи не укріпили в синові відомого в усій окрузі ветеринара тої здатності до “укоханой” батьком справи.

Із розповідей рідних складається враження про Степанову непросту “вітрянку” долю. Спочатку вона звела його із Варварою Лук'янівною Вовк, від якої народився син Віталій. Під час репресій і гонитви за Тодосем Осьмачкою, аби уникнути трагічних наслідків, батько Варвари Лука дав онукові своє прізвище та по батькові: відтак Степановий син Віталій став Віталієм Лук'яновичем Вовком.

Після розлучення з Варварою Степан разом із братом Мартином поїхав до Білоцерківського району працювати на цукровому заводі (там, як уже згадувалось, директором був чоловік їхньої рідної сестри Уляни – Олексій Масич). Згодом Мартин повернувся у рідні краї, а Степан там і залишився. Зустрів свою другу долю – Ірину Єфремівну – Оришку. З нею народили ще трьох дітей: Степана (1934 р. н.), Ніну (1940) та Миколу (1945). Ніна мешкає нині у тимчасово анексованому Росією Криму – у Феодосії. Але і цей шлюб не став сімейним прикормом для Степана: рідні згадують про його подальші скитання, від яких, очевидно, теж пустилося пагілля Осьмачок.

Що ж до стосунків із братом-поетом, гнаним з України “совіцькими тигроловами”, то є цікавий спогад самого Степана Степановича, переказаний його сином Миколою (і записаний місцевим краєзнавцем С. Мошенським): “Як згадував мій батько, дядько Тодось прийшов до нас на початку літа, мені тоді було якраз чотири роки. Мої батьки жили в селі Старе Бориспільського району Київської області. Працювали вони на цукровому заводі, що поблизу села. Прийшов Тодось Осьмачка вночі, про щось довго сперечалися з батьком, але потім сіли до столу, повечеряли. У дядька нічого з собою не було, окрім в'язки книжок, які він тримав біля себе. Вдень він десь ходив, приходив тільки надвечір, або пізно вночі. За хатою у бережині бовваніла стара клуня, де колись стояла дідова хата, там на горіщі і спав дядько Тодось. Ми з двоюрідною сестрою Марією носили ввечері йому їсти. Чув, як мати сварила на батька, щоб той прогнав свого брата, так як в нас скоро буде дитина, а він хворий, а, може, його ще й розшукують. Тож хай прожене, щоб бодай хто не помітив і не наклав біду...”

Як видно, Тодосеві Осьмачці не було можливості прихиститися ні в рідних, ні в самій Україні. Та все-таки батьківські стіни і поклик рідної крові сестер і братів – хоч і нечасто, але наповнювали поета енергією духу і творчості.

Література

1. Мошенський С. Куцівський бурлака. – Черкаси: “ІнтралігаТОР”, 2015. – 102 с.

2. Осьмачка Т. Ротонда душогубців // Осьмачка Т. Поезії. Повісті: Старший боярин: Ротонда душогубців / Тодось Осьмачка. – К.: Наук. Думка, 2002. – С. 129–420.

3. Метричні записи з Архіву Черкаської області.

Тарас ГОЛОВКО

Чого тільки не доводиться чути з народних уст, страхаючись і чаруючись дивовижними розповідями про різних чортів, русалок, вампірів, домовиків, а найбільше — про відьом. Вона — жінка зла, сварлива, потворна, знаючись з нечистою силою, користується магічними діями, рухами й замовляннями, якими, мовляв, шкідливо впливає на людей і природу. Таких цураються, від них сахаються старі й малі, виганяють із населених пунктів, навіть розправляються фізично. За середньовічними варварськими звичаями запідозрених у відьомських зчинках топили у воді, у такий спосіб виявляючи “справжніх”. Жінку, яка не тонула, привселюдно визнавали відьмою. Достовірний факт подібної екзекуції, за свідченням письменника Квітки-Основ'яненка, мав місце в українському Конотопі, описаний ним у повісті “Конотопська відьма...”: все містечко, а в давнину ще село, вважало, що жінка викрала дощ, тому, так би мовити, настала страшна посуха і неврожай.

Різни бувають відьми. Одна з них постає в романі шведської письменниці Майгуль Аксельссон “Квітнева відьма”, випущеному минулого року київським ТОВ “Видавничий дім “Комора” в українському перекладі Софії Волковицької. Ця книга принесла авторці світову славу, ставши бестселером і будучи перекладеною на понад двадцять іноземних мов, на батьківщині відзначена престижною шведською премією імені Августа Стріндберга.

Авторка ніколи не приховувала, що назву свого твору і певною мірою фабулу роману запозичила у найвідомішого американського письменника-фантаста Рея Бредбері, який свого часу видав книгу “Золоті яблука Сонця”, що складалася з двох десятків різносюжетних історій, де одна мала назву “Апрільська відьма”. То була розповідь про 17-річну дівчину на ім'я Сесі, що вважалася відьмою і володіла унікальною магічною здібністю: могла виходити зі свого тіла та вселятися в будь-яку живу істоту — від метелика чи листочка до тварини чи іншої людини. В одному з інтерв'ю після виходу у світ свого роману-бестселеру письменниця згадувала, як, уперше прочитавши “Апрільську відьму”, була настільки вражена сюжетом, що у неї виникло внутрішнє бажання його розвинути і дати нову інтерпретацію, спираючись на повсякденні будні однієї шведської багатодітної сім'ї.

Про що ж розповідає роман “Квітнева відьма” скандинавської письменниці, завдяки якому вона стала відомою в усьому світі? З його сторінок постає доля чотирьох сестер, розлучених у дитинстві. Головна героїня, Дезіре, від народження прикута до лікарняного ліжка через інвалідність і постійно перебуває у спеціалізованому медичному закладі. Ні ходити, ні говорити вона не здатна, зате володіє унікальною містичною силою — свідомість її може мандрувати та вселятися в тіла інших живих істот, як людей, так і тварин.

Дезіре, користуючись надприродними здібностями, на відстані спостерігає за життям трьох сестер — Біргітти, Маргарет і

Як любов рятує людське життя

За яких умов і незвичайних історій може поєднатися реальне і містичне

Крістіни, які навіть не підозрюють про її існування, а ще переконана, що одна з них “украла” життя, яке мало належати їй. Через ці споглядання поступово починають розкриватися глибокі сімейні таємниці, психологічні травми та проблеми кожної із сестер, котрі, незважаючи на показний успіх, все ж відчувають внутрішнє незадоволення.

Роман композиційно побудовано так, що розповідь веде не лише головною героїнею твору — Дезіре, а й по черзі надається можливість викласти власну “історію життя” кожній із сестер окремо, які ніби виправдовуються за незугарні вчинки, скоєні ними в різних життєвих обставинах. Відтак читач поступово переймається почуттям прихильного ставлення, по суті, до всього, що робить хвора Дезіре, навіть до її відьомських практик. Асоціальна ж поведінка, скажімо, Біргітти, викликає глибоку віразу й осуд. Дві інші — Крістіна і Маргарет — встояли від різних підліткових спокос, бо одна, врешті-решт, вивчилася на лікаря, а все ж переживає відчуття провини, що “мала щось зробити”, аби запобігти

від проведення над нею моторошного медичного експерименту, що передбачав відокремлення правої півкулі мозку від лівої, бо на думку одного з нейрохірургів епілепсія могла завдати їй ще більшої шкоди. Аби уникнути фатального рішення того, хто давав клятву Гіппократа з її принципом “Не нашкодь”, дівчина змуснена була симулювати приступи епілепсії, відмовлятися від їжі і води. А як тільки до неї наближався ненависний для неї нейрохірург, демонстративно вводила себе в реактивний стан особливого збудження, і той нарешті відмовився від вкрай небезпечної операції на мозку.

Дезіре, за авторським задумом, як, власне, і три її сестри, постійно балансує між світлим і темним, добром і злом, моральним й аморальним. Вона називає себе бенандантом, що в перекладі означає “добрий ходок” або “той, хто йде на добро” і фактично ототожнює себе з історичними персонажами, які жили в Італії ще у XVI–XVII століттях. Згідно з віруваннями бенандантами величали людей, здатних у нічну пору покидати власне тіло, спрямовуючи свій дух на боротьбу зі злими відьмами — манандантами або “поганими хоодаками”. Вважалось у давнину, що метою цих “нічних битв” було забезпечити добрий врожай і захистити свою громаду від злих сил. Ідентифікуючи себе бенанданткою, Дезіре внутрішньо відчуває свою місію як боротьбу за добро. Її життя також є своєрідною “нічною сутичкою” між добром і злом, а її фізичний стан (інвалідність, прикутість до лікарняного ліжка) надає їй змогу “подорожувати” свідомістю поза межі власного тіла, подібно до того, як це робили бенанданти у пізньому Середньовіччі.

У Біргітти, Маргарет і Крістіни, як би їм не було сутожно у щоденному житті, наповненому різними неприємностями і ризиками, ніколи не виникало бажання одним махом всього цього позбутися, заподіявши собі непоправне. А от у паралізованій дівчині, яка відчула і зрозуміла безперспективність раз і назавжди “розправитися” з підступною хворобою, суїцидальні настрої надто часто паралізовували нервову систему. Тема самогубства досліджується авторкою роману і на прикладі Крістіни, котра щодня бачила на власні очі смертельно хворих пацієнтів у госпіталі, де працювала лікарем. Жажливі страждання людей, яким нічим не можливо було зарадити, спонукали Крістіну міркувати, бодай гіпотетично, про застосування евтаназії як єдиного гуманного способу розв'язати цей гордієв вузол — штучно позбавити життя майже збожеволілого від болю пацієнта за його попередньою згодою.

У такий спосіб в романі порушується морально-етичний аспект так званої “доброї смерті”, який, за великим рахунком, є одним із найскладніших і найгостріших у сучасній біоетиці. Зводиться він до фундаментального конфлікту між двома ключовими цінностями: правом на самовизначення (автономією особистості) та святістю людського життя.

Майгуль Аксельссон

Якщо перша позиція стосується прихильників евтаназії, які стверджують, що кожна людина має право розпоряджатися власним життям і тілом, зокрема у випадку неможливості усунення нестерпної болі медичним лікуванням, то “добра смерть” розглядається як акт милосердя і співчуття. Якщо йдеться про протилежну точку зору, яка категорично заперечує все сказане вище, то ця позиція підтримується переважно релігійними і консервативними колами, які доводять, що життя є священним і має абсолютну цінність, незалежно від його якості, більше того, ніхто, навіть сама людина, не має права його припинити. А хто ж у такому випадку має право? Авторка роману дає чітку відповідь на це запитання: лише Господь Бог.

Дезіре, подумки спілкуючись із Всевишнім, сповідується, зізнається, що вчинила гріх. У діалогах з тим, хто “сидить на галактичному троні із терезами у руці”, за висловом вже не дівчини, а зрілої сорокарічної жінки, котра, незважаючи на свою фізичну неміч, дожила до цього віку, згадуються три гріхи у вигляді кульок, кинутих нею на шальки терезів Вседержителя — заздрість, злоба і бездіяльність. Це та заздрість, яка одразу виникала у Дезіре, коли вона бачила перед собою абсолютно здорових людей без явних фізичних вад. Злоба ж дуже часто опановувала її свідомістю, як тільки вона замислювалась над своєю нещасливою долею. Бездіяльність чи небажання поборювати труднощі заради утвердження в тій же науці, про яку, свого часу, мріяла Дезіре, складно назвати явним гріхом, скоріше це був вияв слабкості і душевного зламу, спровокованих безвихіддю. Останнє корелюється з долею відомого англійського фізика-теоретика, космолога й автора багатьох науково-популярних книг Стівена Гокінга, з якого шведська письменниця свідомо зробила кумира для Дезіре. Адже науковець запам'ятався сучасникам не лише відкриттям чорних дір у космічному просторі, унікальними лекціями у Кембриджському університеті, популяризацією знань, він ще й викликав повагу у сучасників насамперед своєю мужньою боротьбою з фізичною вадою — вродженим аміотрофічним склерозом. По суті, британський учений вийшов переможцем у цьому тривалому протистоянні, бо замість кількох років, напророчених наближеними до нього ескулапами, прожив понад 50!

Майгуль Аксельссон у романі

не забула торкнутися й інтимної сфери, в яку сестри занурилися ще в період статевої дозрілості. І якщо для Біргітти, Маргарет і Крістіни з адаптацією в сексуальних стосунках з протилежною статтю все минуло більш-менш гладко, то у Дезіре, м'яко кажучи, виникли проблеми. Однак не була б вона справжньою відьмою, якби не наважилася все вирішити для себе успішно. Розділ про це досить інтригуючий, бо письменниця настільки переконливо подала задумане і реалізоване головною героїнею, що беззастережно віритись у правдивість вчиненого нею.

Об'єктом сексуального жадання для Дезіре виявився лікар Губертссон, який, на відміну від своїх “кровожерливих” колег, постійно виявляв емпатію до пацієнтки, в якій ледь жевріло життя. Таке ставлення не минуло безслідно, і, як часто трапляється у подібних випадках, жінка, котра відчула шире чоловіче тепло, відповідає взаємністю. Здатність не лише подорожувати у просторі, полишаючи власну біологічну оболонку — людське тіло, а до того ж умінь входити в чужу свідомість, та ще й нею керувати, одразу підказали Дезіре план реалізації задуманого.

На обкладинці книги “Квітнева відьма” художник Валерій Печеник вміло зобразив жінку з головою птаха. Уважно розглянувши малюнок, можна зрозуміти, що це зовсім не химерна гарпія, відома з давньогрецької міфології жінка з крилами та пазурами хижого птаха, яка уособлювала злі вітри, а ще викрадала людей і їжу. З волі автора перед читачем постає миловидної зовнішності жінка-птаха, а насправді перетворена Дезіре, яка вирушає на пошуки того, в кого вона безтямно закохалася. Замислене починає втілюватися на очах, як тільки вона “переселилась” тепер вже в розум сексуально привабливої дівчини на ім'я Камілла, повністю підкоривши її волю і зробивши з неї смиренну виконавицю наказів. Останнє в такій науці, як парapsихологія, називають контролем над свідомістю або ментальною маніпуляцією. Але запропоноване в сюжеті роману виходить далеко за межі традиційних телепатії, психокінезу чи гіпнозу, скоріше за все це містика, що твориться на сторінках книги за допомогою відьомських чар Дезіре. Врешті-решт, вона досягає мети, шоправда, опосередковано, відчувши, якою може бути кульмінація кохання у цілком здорової фізично, а не розчавленої хворобою, жінки.

Пізніше, сповідуючись перед Всевишнім за цей плотський гріх, як впливає з авторської розповіді, вчинок Дезіре не викликав у Нього осуду, а, навпаки, від почуття на Його обличчі явно читалося схвалення і внутрішнє задоволення. Адже Дезіре наочно продемонструвала потяг до життя, в пріоритетах якого є творення, об'єднання, продовження роду, отримання задоволення та саможбереження, а не руйнування, агресія, самознищення та повернення до неживого стану, всього того, що оточувало її до останнього часу. Єдине, про що жалкує Дезіре наприкінці роману “Квітнева відьма”: “Він (мається на увазі Губертссон) усе ще мене не бачить. Не може побачити мене такою, якою я могла бути, якби все склалося по-іншому”. І від цих слів читаць, мабуть, такі посправжньому стає сумно, бо шасливого фіналу твору не зміг дочекатися, хоча на це й розраховував.

певним подіям у дитинстві; інша стала успішним вченим-фізиком, але так само носить у собі невидимі та болючі наслідки травмованої юності.

Своїм романом “Квітнева відьма” Майгуль Аксельссон фактично викриває соціальні виразки шведського суспільства на межі 50-60-х років минулого століття, описуючи безробіття у великих містах, зростання злочинності, прояви алкоголізму і наркоманії у молодіжному середовищі, корупцію серед чиновників, відповідальних за соціальне забезпечення населення. Найдетальніше описано медичну сферу, в ту пору погано фінансовану та ще й укомплектовану, на превеликий жаль, двоїстим персоналом, починаючи з бездушних медсестер і закінчуючи самовпевненими лікарями, котрі не дуже переймалися долями своїх пацієнтів, по суті, ставилися до них, як до витратного біологічного матеріалу.

Це з особливою силою відчула Дезіре, опинившись за крок

Балада про нещасливе кохання переросла в мюзикл

Микола ШОТ
Світлина автора

Балада “Панна Францішка” чи не сторіччя наповнює-бентежить душу романтикою, світлим коханням і водночас тривогою, смутком та драмою. Донька галицького різника (м’ясника) Францішка (“файна, як янгол, груба, як кишка”) щиро покохала фризера (перукаря) — “бравого молодика”. Проте батько дівчини не зважив на її почуття, заявивши, що “не для фриз’єра донька різницька”. Закохані як спротив цьому “постановили скінчити” життя, з’ївши “два метри кишки із трутизною”.

Сюжет, як бачимо, відомий ще принаймні зі Шекспірівської трагедії “Ромео та Джульєтта”. Образ фризера (перукаря, цирюльника) теж був доволі популярний сто і більше років тому. Згадаймо хоча б відомого Свирида Голохвостого з комедії М. Старицького “За двома зайцями” чи оперу-буфу “Севільський цирюльник” Дж. Россіні. Тож якийсь невідомий досі автор написав баладу про галицьких до смерті закоханих Францішку та Фризера. У Тернопільській обласній філармонії вирішили на основі цього твору створити мюзикл “Панна Францішка”. І створили.

Скажу коротко: дійство пречудове, яке, як точно зауважила ведуча — заслужена артистка України Адріана Онуфрійчук, переносить у той час, коли музика мала душу, а мрії сягали далеко за обрій.

Музику справді вибрали романтичну, світлу, душевну, в танцювальних ритмах. Ще б

У вересні Тернопільська обласна філармонія розпочала 86-й концертний сезон. Крім нових програм, в репертуарі чільне місце посідатиме й надалі мюзикл “Панна Францішка”. Дійство, яке з торішнього червня активно з’являється на філармонійній сцені й головне — дуже полюбилися глядачам. Навіть у міжсезоння — в серпні — на численні прохання персонажі мюзиклу знову постали перед публікою.

пак! Адже, крім балади невідомого автора “Панна Францішка”, основу мюзиклу склали пісні забутого через заборону радянською владою, а тепер уже добре знаного одного із засновників української танцювальної музики до Другої світової війни Богдана Весоловського. “Прийде ще час”, “Ти з любови собі не жартуй”, “Тихо без слів”, “Очі”, “Я знов тобі”, “Лети, тужлива пісне” та інші твори його отримали своє трактування й виконання у філармонійному мюзиклі. Примітно, що глядач, прийшовши поди-

витися на “Панну Францішку”, насолоджуватиметься піснями не лише Богдана Весоловського, а й деяких інших галицьких композиторів, як-от Степана Гумініловича, який разом із Б. Весоловським був у складі львівського джаз-колективу “Ябцо” в 1930-х роках і на якого теж чекала сумна доля забуття в рідному краї. Зате цілі покоління нинішніх українців зростали з музикою ще одного галичанина, видатного композитора, Героя України Мирослава Скорика. У канві дійства глядач одразу впізнає його романс “Намалой мені ніч”.

Мюзикл як музично-сценічна вистава — не надто типово явище для філармонії. Це, за словами виконавця ролі Фризера Андрія Оленина, був своєрідний виклик, до того ж серйозний, адже солістам, крім вокальних даних, треба мати ще й акторські здібності. Новий художній керівник обласної філармонії, диригент Андрій Аркуша не побоявся цього виклику й зініціював роботу над мюзиклом. Запропонував звернутися, зокрема, до творчості Богдана Весоловського. За написання лібрето взявся працівник філармонії, а нині військовослужбовець Максим Мацегорін. Режисерка — Світлана Умриш, балетмейстер — Микола Грушецький. Роль панни Францішки втілюють Марія Лемішка та Анжела Томчук. Дві співачки доносять глядачу й образ Мами — народна артистка України

Наталія Лемішка й солістка Наталія Бойко. Батька головної героїні мюзиклу грає Святослав Костецький. Є ще тут такий персонаж, як Кум (Василь Піх). Галицьких батьків і панянок відтворюють артисти академічного ансамблю танцю “Надзбручанка”. Впродовж мюзиклу на сцені — академічний симфонічний оркестр обласної філармонії під орудою Андрія Аркуші.

Ні-ні, про коханого Францішки — Фризера я аж ніяк не забув. Елегантний, закоханий, співучий, романтичний, бравий виходить на сцену в цьому образі Андрій Оленін. Знаємо, що він працював кілька років у драматичному театрі, вже у філармонії був зайнятий у мововиставах за творами Тараса Шевченка, в опері М. Лисенка “Наталка Полтавка”, опереті Ф. Легара “Весела вдова”, у циклі пісень Ф. Шуберта “Прекрасна мельниківна”. Пан Андрій твердить, що, коли на сцені поєднує спів з акторською грою, — це щастя для нього. Цікавлюся, чи, бува, не прагнув свого Фризера грати у стилі Свирида Голохвостого. Навпаки, працював як актор, вокаліст, аби показати свого персонажа відмінним від інших відомих публіці подібних образів. І це справді так.

Баладу про панну Францішку співають і наші сусіди-поляки своєю мовою і навіть театралізують. Принаймні одне з таких давніх відео побачив я на YouTube. Ця постановка виражена гротес-

Кум (Василь Піх) гарних дівчат і на ровері може покатати

ком, вбрання ж відповідає носіям певних професій, які оспівані в баладі. У філармонійному ж мюзиклі дійові особи одягнені в тогочасні модні наряди. Андрій Оленін говорить, що прагнули зосередитися, підкреслити не одяг людини певного фаху, а радше показати притаманний галицький гонор, гідність і водночас тогочасну культуру та побут.

Андрій Оленін в мюзиклі зайнятий разом із дружиною Марією Лемішкою, яка, власне, втілює образ панни Францішки. Зізнається: коли виступає у подружньому дуеті на сцені, це накладає на нього більше відповідальності.

Звучать прекрасні голоси артистів, линуть мотиви танго та фокстроту, легка музика, романс, джазові композиції й відбувається романтична та гостроподієва дія. І все це — мюзикл “Панна Францішка”.

Панна Францішка — Марія Лемішка, Фризер — Андрій Оленін

Новий міжнародний культурний проєкт у Києві

Протягом трьох днів у Камінній залі Київського академічного театру “Колесо” презентували виставу “SKAPELSE” (Створення), яка є спільним шведсько-українським театральним проєктом. До Києва приїздила світова зірка, композитор Еліас Файнгерш, який відомий унікальною технікою виконання музики на тромбоні з використанням сучасних технологій.

каво працювати і спілкуватись. Будемо раді, якщо він завітає до Києва знову.

А ми продовжуємо роботу над виставою “Місячна ніч” за твором Леопольда фон Захера-Мазоха. Матеріал надзвичайно цікавий, але непростий. На глядачів чекатиме багато несподіванок”.

Також ми мали можливість поспілкуватися з гостем зі Швеції Еліасом Файнгершем: “Вперше був у Києві, коли мені виповнився один рік. Мої бабуся і тато родом з Вінниччини, ми часто приїздили на батьківщину предків.

Окрім театральних фестивалю моновистав “Відлуння”, в 2018 році я брав участь у “Тоголь-фесті” — разом із симфонічним оркестром грали “Гамлета”. Всі ці роки не втомлююся захоплюватися Києвом.

Зі своєю дружиною Керен Клімовскі ми маємо власний театр під назвою Teater KEF. У 2022 році європейськими інституціями надані гранти для українських митців для творчих резиденцій у Швеції. Я згадав про українську актрису Марію Грунічеву, з якою познайомився на “Відлунні”, і запропонував їй приїхати до нас.

В рамках цієї резиденції і народилась ідея спільного проєкту — вистава “Skapelse” (Створення). Підготовчий процес тривав два роки, а самі репетиції — місяць. Показали виставу у Швеції чотири рази.

Я дуже вдячний своїй дружині, яка виграла грант, щоб ми змогли показати цю виставу киянам.

Мій приїзд і показ вистави — це акт підтримки свободи і незалежності України, солідарності з вашою країною у боротьбі проти російської агресії. Намагалися зробити так, аби глядачі хоча б на годину відволіклися від своїх проблем і не думали про війну. Київська публіка нас дуже тепло приймала, тут живуть прекрасні люди.

Хотілося б ще мати спільні проєкти з Україною. Вірю, що це обов’язково буде”.

Над створенням вистави “SKAPELSE” (Створення) також працював Олег Пустовіт (дизайн освітлення та реквізит). “Подібних європейських театральних проєктів має бути багато. Це нові партнерства та ефективна професійна взаємодія між митцями. Чудовий обмін міжнародним досвідом у сфері культури та мистецтва”, — сказав Олег про співпрацю зі шведським Teater KEF.

У виставі взяла участь Марія Грунічева, яка представила Київський академічний театр “Колесо”. У доробку режисерки 9 театральних постановок, зіграло більше 40 ролей в кіно і теат-

рі. Також Марія має великий досвід організації і проведення міжнародних театральних проєктів.

Заслужена артистка України Марія Грунічева зазначила: “Еліас Файнгерш — талановита людина. Як художній керівник шведського Teater KEF у Мальме він створив відомі сольні шоу та імерсивні постановки, що гастролюють світом. Наприклад, його музичний стендап “A Solo from the Pit”, в якому історії зі світу опери переплітаються з тромбонем та електронною музикою, відбувся в форматі Off-Broadway та отримав численні нагороди. Мені було цікаво працювати з Еліасом та шведською сценаристкою, режисером-постановником вистави “SKAPELSE” Керен Клімовскі.

Якщо говорити про мою героїню у цій виставі — це алегоричний образ, метафора жінки. Можливо, її можна порівняти з Євою. Щаслива, що наш спільний проєкт побачили українці.

У театрі “Колесо” продовжуємо відновлювати вистави. Нині хочемо відновити “Жінок Моцарта”. Головну роль виконуватиме актор Олександр Кокарев.

У Дитячому театрі студії “KOLO ART”, який я очолюю, працюємо над виставою “Аліса”, а в подальших планах — постановка вистави “За двома зайцями”. Творчих проєктів багато. Сподіваюсь на їхнє втілення”.

Едуард ОВЧАРЕНКО,
за матеріалами Київського академічного театру “Колесо”
Фото Прасковії ЖИЛІНСЬКОЇ

Teater KEF (м. Мальме, Швеція) та Київський академічний театр “Колесо” зробили спільну виставу “SKAPELSE” (Створення), яку навесні цього року з шаленим успіхом зіграно 4 рази в Швеції, в містах Лунд та Мальме. А вже у вересні цю постановку побачили кияни.

Директорка — художня керівниця Київського академічного театру “Колесо”, народна артистка України Ірина Клішевська розповіла: “Це історія кохання, де двоє людей зустрічаються і створюють власний всесвіт. Біблійна розповідь про створення світу постає як метафора, що відображає силу почуттів, пошук гармонії та взаємне перетворення. Музика, світло і рух переплітаються, переносячи глядачів у світ надзвичайно чуттєвого театру та візуальної поезії.

Ця вистава — оригінальна річ. І це не лише моя думка, а й більшості глядачів. Кожен побачить щось своє, що близьке саме для нього.

Пишаємось тим, що театр “Колесо” зробив спільну виставу з шведським тромбоністом, композитором, актором і режисером Еліасом Файнгершем. У 2015 році він брав участь у Міжнародному театральному фестивалі моновистав “Відлуння”, який організовано нашим театром. Глядачам актор запам’ятався неповторним виконанням музики. Еліасом розроблена унікальна форма перформансу, яка поєднує тромбон, електронну музику, лупінг, гумор та сторітелінг, — він створює звукові ландшафти одним музичним інструментом. Файнгерш написав музику для 30 театральних постановок, кіно, телебачення, радіо. Це світова зірка, з яким ці-

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Едуарда МЕЖУЛА

Наталка Полтавка і два Миколи

Київський академічний театр “Актор” представив своє бачення української класики. “Наталка Полтавка 2.0” – вистава про дівчину із сильною волею, якій вдалось вистояти перед натиском матері і суспільства. Кохання не перемагає, перемагають люди, готові за нього боротись.

На глядачів чекає мінімалістичне і лаконічне оформлення в стилі художників-шістдесятників, авторська музика композиторки Олеси Онікієнко, непересічне трактування персонажів та інший фінал.

— З п'єсою “Наталка Полтавка”, як і більшість, я познайомилася ще в школі. Хоча, якщо чесно, вже не пам'ятаю, як це було, — зізналася режисерка-постановниця Катерина Чепура. — А вдруге, під час навчання в університеті, читала для себе. Потім моя одноклассниця ставила уривок з цього твору.

Коли бралася за постановку, то вже добре знала п'єсу. Багато разів перечитала, до того ж бачила кілька постановок у різних театрах. Такі класичні твори, як “Наталка Полтавка”, мені хочеться ставити, вони мені подобаються.

Але власне бажання поставити саме “Наталку Полтавку” виникло рік тому. Спершу хотіла здійснити цю постановку в Київському академічному театрі юного глядача на Липках, та не склалося. Надійшла пропозиція щодо здійснення цієї постановки від директорки театру “Актор” Олени Курманської. Я змінила свій задум. Адже в Театрі юного глядача велика сцена, а тут камерна. Це вже зовсім інша історія. Тобто сценічне рішення я робила з нуля.

Цей твір здається мені феміністичним. Якщо подивитися на чоловічих персонажів, то вони або невиразні, або негативні. Петро не має власної думки, за нього все вирішує Наталка. Вона — маніпулятор і брехун, а Вибірний намагається сісти на два стільці.

Загалом мені дуже подобається теорія, що Іван Котляревський написав свою п'єсу про Терпилиху. На той момент, коли він її писав, насправді було багато вдів, які з якихось причин лишилися самі з дітьми і хотіли видати до-

чок за багатих. Зрозуміла, що зможу розвинути жіночу тему, яка на момент написання твору і перших постановок була непопулярною.

Також скоротила кількість пісень, тому що ставила цю виставу не як оперу. Не надто люблю, коли піснями говорять. Це вже дещо архаїчна історія для українського театру. А на камерних сценах це має навіть смішний вигляд. Ще викинула величезний шмат, де Петро і Наталка освідчуються одне одному в коханні. Бо вони це роблять у пісні. До того ж не всі пісні вписувалися в мій рішення. У п'єсі багато зросійщених пісень. Переконана, що Котляревський з власної волі це не написав би.

Суттєво змінила фінал. Для мене це було важливим, адже у класичному варіанті всі хороші, всі домовляються. Розумію, що це було зроблено для комедії, але я опрацьовувала виставу як драму

з елементами комедії. Для мене було важливо показати перемогу добра над злом, а не умиротворення зла. Свідомо йшла на це рішення, аби твір був актуальним. Ми ж не говоримо, що зараз маємо подружитися з москалями, ми повинні їх перемогти.

У виставі нова авторська музика. Неабияка робота була проведена композиторкою Олесею Онікієнко. Вона прискіплива, вимоглива, за що її дуже поважаю. Тому працюємо разом не вперше. Знову ж таки поки що не зовсім задоволена результатом. Акторам ще треба трохи виспіватися.

Лавка на сцені із залу має вигляд доволі простої, і з нею начебто легко працювати. Але насправді це не так. Мій режисерський задум, що це ніби місток. Він хиткий, нестійкий. Ми витратили багато часу, аби обжити цю лавку. Спершу актори постійно падали. Окрема історія була з

виготовленням декорації. Потрібно було, щоб вона витримала вагу 350 кг, тому що у фіналі на неї стають всі актори.

Більшість акторів уперше зустрілися на сценічному майданчику в цій виставі. Ми маємо двох випускників. Вони щойно закінчили навчання, і це їхня перша повноцінна вистава. Поруч були досвідчені виконавці. Загалом склався цікавий ансамбль. На репетиціях ми багато сміялися, вони були душевними і веселими.

Виконавець ролі Петра Едуард Дубина цього року закінчив Національний університет театру, кіно та телебачення імені Івана Карпенка-Карого, а Володимира Вірстюк (Наталка) — минулого року університет в Івано-Франківську. На ці ролі було багато охочих. Я обрала саме цих. Цікава історія з Володимирою. Бачила її раніше на пробах у Театрі юного глядача, вже тоді вона справила на мене враження, але я не змогла взяти дівчину на роль, бо остаточне рішення було не за мною. Зустрілася з нею вдруге — і цього разу взяла до себе у виставу.

Едуард та Володимира ще не обжили актори, а мені як викладачці подобаються виховні моменти. Звісно, вони ще не все можуть зробити на сцені, але ще не обвішані всілякими штампами, з них можна витягнути щирість, яка так потрібна для юного кохання українських Ромео та Джульєтти.

Марина Ейсмонт та Ігор Іванов у мене на одній ролі Миколи. Свідомо обрала цих акторів, вже з ними працювала і знаю їхні можливості. Мені потрібні були комедія та імпрізації на репетиціях. А це актори, які багато привносили.

З Владиславом Дмитруком

(Вибірний) працювали вперше. Він у нас єдиний має музичну освіту. Це був ніби маячок, на який я озиралася під час репетицій. Коли музична частина йшла не туди, куди слід, це відображалося на його міміці. Цікаво було працювати з Владиславом, бо його можна вважати класичним актором. З кожною репетицією він робив свою роль вагомішою, обживав її. Має хорошу освіту, гарний досвід.

Давно знаю Дарину Орехову (Мама). Взяла її, бо вона добре вміє працювати і в жанрі комедії, і в жанрі драми. А ще мала величезне бажання до роботи над виставою, що теж дуже важливо.

У ролі Возного Святослав Майстриук. Вперше побачила його на університетському капуснику. У нього цікава зовнішність, яскравий темперамент. Запросила його на роль батька Проні Прокопа Свиридовича у свою попередню виставу “За двома зайцями”. Коли починала роботу над “Наталкою Полтавкою”, то вже знала, що візьму його на цю роль. Не влаштувала проб і не пошкодувала. Він зробив Возного-вампірчика, саме такого, як я й хотіла.

Два Миколи на сцені — це моє загравання з класикою. Хотіла, щоб цю роль грали і хлопець, і дівчина.

Оздоблення костюмів — це моя данина художникам-шістдесятникам. Вони брали своє натхнення з народу, і цей народ — персонажі з “Наталки Полтавки”. Тому я взяла художню різнокольорову форму мозаїчних фресок Алли Горської. Цей натяк — моя данина творчості цих художників.

Багато працювали над пластикою. Найбільше це стосувалося ролей Миколи та Наталки. Трішки повозилися з пластикою Возного. Святослав Майстриук, який виконує цю роль, — молодий хлопець. І мені хотілося, щоб він не робив архаїчного старця, а грав викривлену людину. Шукала пластику викривленості. Ця робота ще триває.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок:
№ UA263052990000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:
Селянське (фермерське) господарство “Собуцький М. Т.” — 1000 грн.
Столярова Ганна Петрівна — 500 грн.
Швед Марія Геннадіївна — 700 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

Надруковано в ТОВ “Мера-Поліграф”,
04073 м. Київ,
вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

